

การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่
ในมิติสถาปัตยกรรม

ผศ. ดร. เซาวลิต สัยเจริญ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คำนำ

หนังสือ “การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ในมิติสถาปัตยกรรม” เล่มนี้เป็นผลสรุปส่วนหนึ่งทางสาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ จากโครงการวิจัยและพัฒนาเครือข่ายหนุนเสริมการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ สถานศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานประมาณแผ่นดินและสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งมี รองศาสตราจารย์สมโชติ อ๋องสกุลเป็นหัวหน้าโครงการวิจัย ด้วยวัตถุประสงค์เบื้องต้นของโครงการวิจัยในภาพรวมเพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่สามารถบูรณาการนำไปสู่การศึกษาขั้นพื้นฐานของเยาวชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่และประชาชนทั่วไปโดยง่าย

เนื้อหาหลักของหนังสือกล่าวถึง พัฒนาการทางสถาปัตยกรรมในภาพรวมของเมืองเชียงใหม่ ตั้งแต่ก่อนสร้างเมืองเชียงใหม่จนถึงยุคต้นสมัยรัตนโกสินทร์ การก่อรูป พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงสถาปัตยกรรมที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ รวมทั้งการอธิบายรายละเอียดของตัวอย่างสถาปัตยกรรมที่สำคัญในเมืองเชียงใหม่

ความรู้เบื้องต้นจากหนังสือเล่มนี้ สามารถให้ประโยชน์ต่อการส่งเสริมการศึกษาประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมท้องถิ่น โดยผ่านช่องทางการเรียนการสอนสถานศึกษาในชุมชนเมืองเชียงใหม่เป็นลำดับแรกและกระจายไปสู่ภาคประชาชนโดยทั่วไป ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมในท้องถิ่นจะช่วยส่งเสริมเยาวชนและประชาชนให้เห็นความสำคัญและตระหนักในคุณค่าและมีใจที่จะอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนและเมืองให้คงอยู่คู่สังคมต่อไป

ผู้วิจัย

สารบัญ

หน้า

คำนำ	๑
สารบัญ	๒
บทที่ ๑ บทนำ	๓
บทที่ ๒ พัฒนาการทางสถาปัตยกรรมในภาพรวมของเมืองเชียงใหม่	
๒.๑ สมัยก่อนอาณาจักรล้านนา: ชุมชนเมืองของชาวลัวะ	๕
๒.๒ สมัยอาณาจักรล้านนา: ชุมชนเมืองของชาวไตยวน ลัวะ และเม็ง	๖
๒.๓ สมัยปลายอาณาจักรล้านนา: ชุมชนเมืองของชาวไตแบบผสมผสาน	๙
๒.๔ สมัยต้นรัตนโกสินทร์: ชุมชนเมืองของชาวเชียงใหม่ผสมผสานชาวจีนและชาวตะวันตก	๙
บทที่ ๓ สถาปัตยกรรมที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่	
๓.๑ สถาปัตยกรรมในเขตกำแพงเมือง	๑๕
๓.๒ สถาปัตยกรรมนอกเขตกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ	๓๐
๓.๓ สถาปัตยกรรมนอกเขตกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก	๓๗
๓.๔ สถาปัตยกรรมนอกเขตกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก	๔๕
๓.๕ สถาปัตยกรรมนอกเขตกำแพงเมืองด้านทิศใต้	๕๒
๓.๖ สถาปัตยกรรมด้านทิศตะวันออกจรดแม่น้ำปิงของเมืองเชียงใหม่	๖๐
๓.๗ สถาปัตยกรรมริมแม่น้ำปิงทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองเชียงใหม่	๖๘
๓.๘ ตัวอย่างสถาปัตยกรรมด้านทิศใต้ของเมืองเชียงใหม่	๗๕

๓.๙ ตัวอย่างสถาปัตยกรรมบริเวณชุมชนเวียงกุมกามและวัดเส้าหิน ๘๒

๓.๑๐ ตัวอย่างสถาปัตยกรรมบริเวณชุมชนวัดต้นแก้วและวัดบ้านกาด ๘๙

บรรณานุกรม ๙๘

ภาคผนวก   โพสต์เตอร์นำเสนอในงานวันวิชาการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ประจำปี ครั้งที่ ๗ ๙๙

ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๒๓ – ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๔

บทที่ ๑

บทนำ

จากสภาพปัญหาของเยาวชนและประชาชนในท้องถิ่นขาดความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของตัวเอง ด้วยระบบการศึกษาที่เน้นการศึกษาค้นคว้าความรู้ทางประวัติศาสตร์จากส่วนกลาง ทำให้เกิดโครงการวิจัยและพัฒนาเครือข่ายในท้องถิ่นโดยใช้ทุนเครือข่ายในพื้นที่เพื่อเสริมการเรียนรู้รายวิชาประวัติศาสตร์ในระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔ - ๖ สถานศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ในปี พุทธศักราช ๒๕๕๔ ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานงบประมาณ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งผู้เขียนเป็นหนึ่งในผู้ร่วมเครือข่ายของการวิจัยดังกล่าว มีหน้าที่รับผิดชอบศึกษาแนวทางเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านมิติทางสถาปัตยกรรม อันเป็นที่มาของหนังสือเล่มนี้

หนังสือเล่มนี้จัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ในการเผยแพร่ความรู้ทางประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ผ่านมิติความรู้ทางสถาปัตยกรรม โดยสามารถเป็นหนังสือประกอบการเรียนเพิ่มเติมในชั้นเรียนตั้งแต่ชั้นประถม ๔ ขึ้นไป เป็นหนังสือที่ประชาชนที่สนใจทั่วไปอ่านเข้าใจได้โดยง่าย และสามารถเป็นคู่มือประกอบการสอนด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเชียงใหม่แก่ครูผู้สอน วิธีดำเนินการวิจัย ใช้วิธีค้นคว้าผ่านการศึกษาดำเนินงานในพื้นที่เมืองเชียงใหม่ ทั้งหนังสือที่สรุปจากเนื้อหาการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เน้นเรื่องประวัติศาสตร์ล้านนาและประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองเชียงใหม่ และวิเคราะห์โดยอ้างอิงผลสรุปอีกส่วนหนึ่งจากรายงานวิจัยจำนวนสองเรื่องหลักของผู้เขียน คือเรื่องเกี่ยวกับคติความเชื่อเรื่องผีที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมล้านนาในเมืองเชียงใหม่ และเรื่องการวิเคราะห์วัสดุและโครงสร้างสถาปัตยกรรมล้านนา นอกจากประสบการณ์ที่ผู้เขียนได้สัมผัสการเก็บข้อมูลภาคสนามมาในช่วงระยะเวลาอย่างน้อยประมาณ ๑๑ ปี ประกอบกับการลงไปศึกษาสถาปัตยกรรมในพื้นที่จริงซ้ำหลายครั้ง มีการบันทึก โดยการถ่ายรูป การสเก็ตช์ภาพ และบางส่วนนำผลการศึกษามาสร้างเป็นแบบสถาปัตยกรรมและภาพจำลองสามมิติ ช่วงที่ศึกษาเอกสารต่างๆ กระทำไปพร้อมๆ กับการลงสำรวจภาคสนามเรื่อยๆ ในช่วงระยะเวลาประมาณ ๑๐ เดือน จากนั้นทำการรวบรวมเพื่อทำบทวิเคราะห์และสรุปอีกประมาณ ๒ เดือน หนังสือเล่มนี้ไม่ได้นำเสนอในรูปแบบรายงานวิจัย เป็นเพียงแค่นำเสนอในรูปแบบการบรรยายประกอบภาพเท่า

บทที่ ๒

พัฒนาการทางสถาปัตยกรรมในภาพรวมของเมืองเชียงใหม่

๒.๑ สมัยก่อนอาณาจักรล้านนา: ชุมชนเมืองของชาวลัวะ

จากหลักฐานการจารึกในใบลานภาษาล้านนา เช่น ชินกาลมณีปกรณ์ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ และพงศาวดารโยนก ประกอบกับหลักฐานทางโบราณคดี ได้กล่าวถึงหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของชาวลัวะ(ละว้า) ในเมืองนพบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ถูกซ้อนทับด้วยเมืองเชียงใหม่ปัจจุบัน เป็นชุมชนเมืองขนาดเล็กที่ประกอบขึ้นด้วยหมู่บ้านเศรษฐีลัวะ ๙ หมู่บ้าน ระยะเวลาที่สถาปัตยกรรมที่สำคัญได้แก่ คันดินและคูน้ำสำหรับการป้องกันข้าศึกศัตรูที่จะมารุกรานเมือง และเรือนพักอาศัยของหัวหน้าชุมชนและลูกบ้าน ภายหลังเมื่อแคว้นหริภุญชัยได้ตั้งขึ้นนับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๓ พระนางจามเทวีได้ปกครองเมืองลำพูนเป็นต้นมา พระพุทธศาสนาจากทวารวดีได้เข้ามามีบทบาทสร้างความเจริญในเขตลุ่มแม่น้ำปิงและแม่น้ำวังและขยายไปโดยรอบ สถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาจึงได้เกิดขึ้นในแคว้นหริภุญชัย และเมืองนพบุรีซึ่งเป็นเมืองบริวารจึงได้เริ่มมีสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาขึ้น ปัจจุบันนี้การค้นคว้าทางด้านวิชาการหลายด้านยังขาดการศึกษาและข้อสรุปที่ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องราวทางสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาในเมืองนพบุรีสมัยก่อนสร้างเมืองเชียงใหม่ จากหลักฐานทางโบราณคดีส่วนหนึ่งที่สำรวจโดยกรมศิลปากร จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ามีโบราณสถานเก่าแก่ที่ยังไม่สามารถสรุปอายุและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ขณะเดียวกันได้พบหลักฐานเครื่องใช้ดินเผาและเครื่องบูชาดินเผา และสัมริดในวัฒนธรรมหริภุญชัย เช่น หม้อ ไห ชาม กล้องยาสูบ พระพุทธรูป และพระเครื่อง เป็นต้น โบราณสถานเหล่านั้นได้แก่ ซากโบราณสถานพระธาตุสันกู่ บนดอยสุเทพ เจดีย์ทรงแปดเหลี่ยมวัดยางกวง ที่ประตูก้อมเมืองเชียงใหม่ เจดีย์เชียงของ ตรงข้ามกับประตูเชียงใหม่ของเมืองเชียงใหม่ และโบราณสถานวัดหมูปูน ในเขตเมืองเก่าเวียงเจ็ดรินที่เชิงดอยสุเทพ การหาคำตอบเหล่านี้ยังต้องการการวิเคราะห์ศึกษาอีกมากทั้งด้านการขุดค้นศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม เนื่องจากในอดีตโบราณสถานเหล่านั้นได้ถูกบูรณะคร่อมทับรูปแบบเดิม การศึกษาจะทำให้เราได้คำตอบที่มีประโยชน์เพิ่มขึ้นแน่นอน หากแต่ว่าโบราณสถานเหล่านั้นยังคงอยู่ในสภาพที่ไม่ถูกรุกทำลายไปเสียก่อน

๒.๒ สมัยอาณาจักรล้านนา: ชุมชนเมืองของชาวไตยวน ลัวะ และเม็ง

การเกิดขึ้นของอาณาจักรล้านนา นับเวลาเริ่มตั้งแต่พญามังรายได้สร้างเมืองเชียงใหม่เสร็จเมื่อปีพุทธศักราช ๑๘๓๙ หลังจากขยายอำนาจจากแคว้นหิรัญนครเงินยางลงมาถึงแคว้นหริภุญชัย เวลานั้นพญามังรายมีกุศโลบายในการสร้างบ้านแปลงเมืองภายใต้การอยู่ร่วมกันอย่างปองดองระหว่างชนเผ่าลัวะเจ้าของถิ่นเดิมในลุ่มน้ำปิง ลุ่มน้ำวัง และลุ่มน้ำกก ชาวเม็งในลุ่มน้ำปิงและลุ่มน้ำวัง และชาวไตยวนผู้มาที่หลัง เมืองเชียงใหม่จึงได้เจริญรุ่งเรืองตั้งแต่มีเหล่ากษัตริย์และประชาชนได้ร่วมมือสร้างเมืองเชียงใหม่ นับจากเวลานั้นเป็นต้นมา ก่อนสร้างเมืองเชียงใหม่ นั้น พญามังรายได้สร้างเมืองกุกกามขึ้นก่อนบนชุมชนริมแม่น้ำปิงเดิมของชาวลัวะและเม็ง (มอญหริภุญชัย) โดยพญามังราย แต่เนื่องจากการประสบกับปัญหาน้ำท่วม เพราะสร้างบนพื้นที่ลุ่มริมแม่น้ำ จึงทำให้พญามังรายเสาะหาพื้นที่สร้างเมืองใหม่ จนได้พื้นที่สร้างเมืองเชียงใหม่ที่พบชัยภูมิที่มีมงคล ๗ ประการ

ในพื้นที่เมืองกุกกามนั้น มีสถาปัตยกรรมที่พญามังรายและเหล่าช่างอำมาตย์ได้ช่วยกันสร้างสรรค์ขึ้น ด้วยการผสมผสานเทคโนโลยีการก่อสร้างและศิลปสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากแคว้นหิรัญนครเงินยางเชียงแสนเดิม จากแคว้นหริภุญชัย และจากอาณาจักรพุกาม ทำให้เมืองกุกกามมีการเกิดขึ้นของการผสมผสานสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะหลากหลาย คันดินคูนน้ำถูกสร้างขึ้นแบบเมืองโบราณในแคว้นหิรัญนครเงินยาง มีสภาพเป็นกำแพงดิน มีการจัดระบบชลประทานทดน้ำแม่ปิงผันเข้าสู่เมืองและระบายเชื่อมกลับสู่แม่น้ำทางท้ายเมืองทางทิศใต้ กลางเมืองเป็นสี่เหลี่ยมที่มีต้นมะเดื่อเป็นหมาย เป็นต้นไม้ที่ชาวลัวะพื้นถิ่นบูชามาแต่เดิม พญามังรายสร้างพระตำหนักหรือวัง บนพื้นที่บริเวณกลางเมืองกุกกาม และสร้างวัดกานโถมขึ้นบริเวณกลางเมืองใกล้พระตำหนักนั้น สถาปัตยกรรมที่สำคัญอีกแห่งในเมืองกุกกามคือ พระธาตุเจดีย์เหลี่ยม ที่สะท้อนถึงการยอมรับศิลปะวิทยาการและศิลปะสถาปัตยกรรมของหริภุญชัยมาพัฒนาต่อ ตั้งแต่นั้นมาจึงมีการสร้างวัดและที่อยู่อาศัยจำนวนมากขึ้นทั้งในและนอกกำแพงเมืองกุกกาม ช่วงเวลา ๗๐๐ ปีที่ผ่านมา เมืองกุกกามเคยผ่านการโจมตีจากข้าศึก และเคยเป็นเมืองร้างมาหลายครั้ง หลักฐานทางสถาปัตยกรรมเกี่ยวกับวัง วัดและบ้านในส่วนที่สร้างด้วยไม้ได้ผุพังสลายไป ทุกวันนี้หลงเหลือเฉพาะส่วนฐานกำแพงแก้ว วิหาร อุโบสถ พระธาตุเจดีย์ของวัด เป็นส่วนใหญ่ รูปแบบสถาปัตยกรรมของวัดหลายวัดในเมืองกุกกามที่ปรากฏอยู่ เป็นรูปแบบที่ถูกสร้างและบูรณะภายหลังสมัยที่สร้างเมืองหลายยุคสมัย ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นในคราวเดียวกันแต่แรก

สถาปัตยกรรมครั้งเมื่อมีการสร้างเมืองเชียงใหม่ เริ่มจากการสร้างคันดินเป็นกำแพงเมือง และคูน้ำรอบเมือง สันนิษฐานว่าเมื่อเริ่มแรกคูน้ำและกำแพงรอบเมืองก่อด้วยดิน มีสองชั้น จากหลักฐานแผนที่ฉบับแรกของเมืองเชียงใหม่ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ในยุครัตนโกสินทร์คงเหลือกำแพงเมืองสองชั้นเฉพาะบริเวณประตูเมือง และถูกทำลายลงอีกหลายสมัย จนมีการสร้างเสริมในรัฐบาลยุคหลังจากการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อเริ่มเห็นความสำคัญ จนมีสภาพเท่าที่เห็นในปัจจุบัน ในช่วงสร้างเมืองเชียงใหม่ พญามังรายทรงให้ทหารสร้างหอเลอ (หอเก็บสัตราวุธ) หอลอ (ป้อมหอคอยใช้ส่องดูข้าศึก) เหลี่ยมขวาง (ยั้งขวาง) อินทขิล (เสาศะตือเมือง) พระตำหนัก (วังที่ประทับ) โรงช้างโรงม้า ป้อมตามประตูและมุมเมือง ค่ายที่พักและทำการของทหาร และตลาดการเมือง ปัจจุบันนี้ยังไม่มีพบหลักฐานของสถาปัตยกรรมส่วนใหญ่เหล่านี้ เพราะสร้างด้วยไม้เป็นหลัก เมื่อผุพังทลายไปแล้วไม่ได้มีการสร้างเสริมทดแทน ยกตัวอย่างเช่น ในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่กล่าวไว้ว่า พญามังรายได้ยกตำหนักถวายเป็นวิหารวัดเชียงมั่น แต่วิหารในปัจจุบันนั้นอยู่ในสภาพที่ถูกบูรณะมาหลายครั้งจนมีรูปแบบที่ผิดเพี้ยนไปจากระเบียบเดิมแล้ว ระยะเวลา ๗๑๕ ปีที่ผ่านมา เมืองเชียงใหม่ถูกข้าศึกโจมตีและมีการเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนเมืองหลายครั้ง ทำให้ยากแก่การขุดค้นศึกษา แต่มีความเป็นไปได้ว่าฐานโครงสร้างของอาคารที่สร้างด้วยศิลาแลงหรืออิฐที่อยู่ใต้พื้นดินจะยังคงหลงเหลืออยู่บ้าง ส่วนอาคารที่สร้างด้วยไม้เนื้อแข็ง ไม้ไผ่ และหญ้าหรือใบไม้แห้ง ได้เสื่อมสลายไปหมดแล้ว และเมื่อเมืองเชียงใหม่ได้ถูกสร้างขึ้นแล้ว พระตำหนัก หอค้า โรงต่างๆ ของท้าวพญาก็เริ่มมีจำนวนมากขึ้น พร้อมกันนั้นบ้านเรือนของเหล่าทหาร ญาติและประชาชนได้เกิดขึ้นจำนวนมากทั้งในเขตกำแพงเมืองและนอกกำแพงเมือง พญามังรายได้ดำเนินการขยายอำนาจทางการเมืองและต่อเนื่องไปถึงกษัตริย์ล้านนาอีกหลายพระองค์ โดยขยายอาณาเขตของล้านนาได้กว้างขวางที่สุดในสมัยพระเจ้าติโลกราช ไม่รวมสมัยพระไชยเชษฐาธิราชที่ล้านนาและล้านช้างได้รวมเป็นแผ่นดินเดียวกันในช่วงเวลาสั้นๆ กษัตริย์ล้านนาทุกพระองค์ได้ส่งเสริมการพัฒนาทางพระพุทธศาสนาสภาพแวดล้อมชุมชนเมือง และความเป็นอยู่ของประชากรอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีการสร้างวัดหลวงและวัดราษฎร์ เกิดขึ้นตามมาจำนวนมาก วัดแรกของเมืองเชียงใหม่ที่สร้างโดยพญามังรายได้แก่ วัดเชียงมั่น วัดกาละกอด (วัดพระเจ้าเม็งราย) และวัดอุโมงค์ (วัดไผ่ ๑๑ กอเชิงดอยสุเทพ) เป็นต้น

เมืองเชียงใหม่มีความเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ ภายใต้คติความเชื่อเรื่องผีที่มีมาแต่โบราณของชาวไทยวนและชาวลัวะ ผสมผสานกับคติทางพุทธศาสนา ทำให้คติเหล่านี้มีบทบาทกำหนดเอกลักษณ์ในรูปแบบสถาปัตยกรรมเมือง ชุมชน วัด และบ้านเรือน ตัวเมืองเชียงใหม่ถูก

กำหนดให้มีสะดือเมืองตามความเชื่อของชาวไทยวน ขณะเดียวกันก็สอดคล้องกับความเชื่อของชาวลัวะ ที่มีเสาบูชาผีบรรพบุรุษที่เรียกว่า เสา “สะกาง” เมื่อรวมความเชื่อเข้าด้วยกันได้เรียกเสาใจเมืองว่า “อินทิล” ตั้งอยู่ในตำแหน่งศูนย์กลางเมือง บริเวณปัจจุบันเป็นที่ตั้งของเจดีย์สะดือเมือง ที่วัดสะดือเมือง นักวิชาการทางโบราณคดีและศิลปะหลายท่านสันนิษฐานว่าเจดีย์สะดือเมืองถูกสร้างขึ้นในช่วงแรกๆ ของการสร้างเมืองเชียงใหม่ มีรูปแบบที่ได้รับอิทธิพลของเจดีย์แปดเหลี่ยมแบบหริภุญชัย มีฐานสร้างด้วยศิลาแลง องค์เจดีย์สร้างด้วยอิฐสอปูน มีลวดลายปูนปั้นศิลปะยุคต้นล้านนา ส่วนยอดเจดีย์เป็นองค์ระฆังและมีปล้องไฉนเรือนยอดที่อาจมีการบูรณะรูปแบบส่วนยอดนี้ในภายหลัง

ความเจริญของอาณาจักรล้านนารุ่งเรืองต่อเนื่องจนมีอำนาจทางการเมืองสูงสุดในสมัยพระเจ้าติโลกราช วัดได้จากการขยายขอบเขตอาณาจักรที่กว้างไปจรดแคว้นสิบสองปันนาในยุคนานทางตอนใต้ของประเทศจีน ทิศตะวันตกจรดแม่น้ำสาละวิน ทิศตะวันตกเฉียงเหนือกินพื้นที่เมืองเชียงตุงและเมืองบริวารขึ้นไปถึงแคว้นแสนหวีที่ลุ่มแม่น้ำคง ทิศตะวันออกขยายไปถึงแคว้นพะเยาและน่านจรดอาณาจักรล้านช้างที่เมืองริมแม่น้ำโขงที่เป็นส่วนหนึ่งของเมืองหนองคายในปัจจุบัน ทิศใต้มีเมืองตากและเมืองเชียงขึ้น (ศรีสัชนาลัย) เป็นเมืองชนแดนกับอาณาจักรอยุธยา สมัยนั้นมีการขยายตัวและสร้างชุมชนและเมืองต่างๆ เพิ่มขึ้น และที่สำคัญคือมีความเจริญด้านพระพุทธศาสนาและวรรณกรรมมาก รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เมื่อเริ่มมีเมืองเชียงใหม่พุทธศาสนาเถรวาทจากหริภุญชัยได้ถูกนำมาพัฒนาต่อให้เจริญขึ้นในเมืองเชียงใหม่ ผสมผสานกับการต้อนรับพระเถระผู้เผยแผ่ศาสนาพุทธจากอินเดียและพุกามที่มีมาก่อนหน้านั้น และเมื่อมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้านพี่เมืองน้องกับอาณาจักรข้างเคียงคือ อาณาจักรสุโขทัย และอาณาจักรพะเยา ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางศาสนาระหว่างกัน อีกส่วนหนึ่ง ต้นสมัยอาณาจักรล้านนามาจนถึงสมัยล้านนาที่มีความรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ในสมัยพระเจ้ากือนาได้นิมนต์พระเถระจากสุโขทัยมาเผยแผ่พุทธศาสนาลังกาวงศ์ที่เชียงใหม่และล้านนา ทำให้เกิดความตึงเครียดระหว่างกลุ่มภิกษุลัทธิเดิมและลัทธิใหม่ ในด้านวินัยการปฏิบัติต่างๆ จนที่สุดในสมัยพระเจ้าติโลกราชได้ทรงแก้ปัญหา โดยนิมนต์พระอุตตมปัญญามหาเถระจากอินเดียมาจำพรรษาที่วัดมหาโพธาราม (วัดเจดีย์เจ็ดยอด) ที่พระองค์สร้างขึ้นในปีพุทธศักราช ๑๙๙๙ และเมื่อพุทธศักราช ๒๐๒๐ ได้ทรงจัดให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกโลกครั้งที่ ๘ ณ วัดมหาโพธารามแห่งนั้น ในยุครุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนาของล้านนาที่ต่อเนื่องเรื่อยมาและเห็นได้ชัดมากขึ้นในสมัยพระเจ้ากือนา พระเจ้าแสนเมืองมา และพระเจ้าติโลกราช สังเกตได้จากความเจริญทางด้านสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งด้านการสร้างเอกลักษณ์ของตนเองแบบล้านนาที่หลากหลาย และเทคนิค

วิทยาการก่อสร้างที่ซับซ้อนและขยายขนาดใหญ่ขึ้นและสูงขึ้น ความเจริญทางด้านศิลปะและสถาปัตยกรรมยังได้เกิดและตกผลึกสืบเนื่องไปถึงสมัยพระยอดเชียงรายและพระเมืองแก้ว ทำให้เกิดสถาปัตยกรรมล้านนาที่งดงามประณีตลงตัว (Classic) แต่เมื่อถึงยุคที่ล้านนาเสื่อมถอยทางอำนาจทางการเมือง บ้านเมืองอ่อนแอลงจนตกเป็นประเทศราชของพม่า ความเจริญทางด้านศิลปวัฒนธรรมต่างๆ มีอัตราที่ลดลง กิจกรรมทางศาสนาดูเหมือนหยุดนิ่งลง สถาปัตยกรรมล้านนาต่างๆ แทบมิได้มีการสร้างสรรค์มากขึ้น ขณะเดียวกันได้เปิดโอกาสให้สถาปัตยกรรมพม่าได้เผยแพร่เข้ามาในล้านนาโดยพ่อค้าและข้าราชการชาวพม่า จึงปรากฏมีวัดสถาปัตยกรรมแบบพม่าในหัวเมืองต่างๆ ของล้านนาจำนวนมาก

๒.๓ สมัยปลายอาณาจักรล้านนา: ชุมชนเมืองของชาวไทแบบผสมผสาน

เมืองเชียงใหม่และอาณาจักรล้านนาได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจทางการเมืองของพม่านับตั้งแต่สิ้นสมัยพระเมกุฏ ทำให้มีชาวพม่าได้เข้ามาทำงานด้านการปกครองและการค้าในล้านนาจำนวนมาก ไม่เพียงแต่ชาวพม่า ชนชาติไทต่างๆ ในพม่าได้เคลื่อนย้ายเข้ามาค้าขายและอยู่อาศัยในล้านนาและเมืองเชียงใหม่เช่นกัน ชนชาติต่างๆ ได้แก่ ชาวไทใหญ่ (ชาวล้านนาเรียกว่าเงี้ยว) ไตจีน ไตลื้อ และมีชาวต่างชาติกลุ่มเล็กๆ ได้แก่ ชาวอินเดีย ชาวบังคลาเทศ และชาวจีน ในสมัยนี้บ้านเมืองระส่ำระสาย ประชาชนค่อนข้างขาดอิสรภาพทางการเมือง แต่ยังคงมีอิสรภาพและการแสดงออกทางศิลปะประเพณีทางพุทธศาสนา มีการสร้างวัดแข่งกันระหว่างคนล้านนาและชาวพม่า ทำให้เกิดมีวัดเพิ่มขึ้นมาอีกจำนวนมากในเมืองเชียงใหม่และตามหัวเมืองล้านนาต่างๆ มีการแลกเปลี่ยนและรับเอาศิลปวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างระหว่างคนไทเผ่าต่างๆ ที่มาอยู่ร่วมกันรวมทั้งชาวพม่า ทำให้เกิดวัฒนธรรมผสมผสานมีรูปแบบเฉพาะตัวขึ้น โดยเฉพาะที่เมืองเชียงใหม่ ปรากฏเห็นได้จากเครื่องใช้ไม้สอยบางอย่างในชีวิตประจำวัน เช่น ลวดลายในสลุง (ขันโลหะ) โอ (เตียบ) อาหารการกิน เช่น แกงฮังเล ทางด้านสถาปัตยกรรมได้แก่ วัดที่สร้างในศิลปะพม่าและไทยใหญ่ เป็นต้น ทางด้านการดนตรีได้แก่ ศิลปะการตีกลองและเครื่องดนตรีประกอบ และวงมโหรีแบบต่างๆ เป็นต้น

๒.๔ สมัยต้นรัตนโกสินทร์: ชุมชนเมืองของชาวเชียงใหม่ผสมผสานชาวจีนและชาวตะวันตก

พญากาวิละ เจ้าเมืองเชียงใหม่เป็นวีระบุรุษผู้นำของล้านนา ที่รวบรวมกำลังไพร่พลและขอกำลังสนับสนุนจากพระยาจักรีแห่งกรุงธนบุรี ขับไล่และยึดอำนาจทางการเมืองคืนจากพม่า ส่งผลให้ล้านนาและธนบุรีมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของสยาม ทำให้

ล้านนาตกอยู่ในสถานะของประเทศสยามยาวนานจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ คือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ล้านนาจึงได้ถูกปรับเปลี่ยนจากมณฑลลาวเฉียงเป็นมณฑลพายัพ และเมื่อสยามเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตย เมืองในล้านนาต่างๆ ถูกจัดตั้งเป็นจังหวัดเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยจวบจนปัจจุบัน ในสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงสยามนั้นได้ขยายอำนาจขอบเขตทางการเมืองได้กว้างขวางที่สุดจากดินแดนล้านนา ล้านช้าง ส่วนหนึ่งของเขมรทางตะวันออก ได้ดินแดนมะริดและตระนาวศรีทางตะวันตก ทางทิศใต้ควบคุมดินแดนไปจนถึงสุดแหลมมลายู ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ประเทศสยามเริ่มเปิดประเทศมากขึ้น มีมูลค่าการค้าระหว่างประเทศเติบโตเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก เศรษฐกิจของประเทศและเมืองหลักต่างๆ เติบโตอย่างต่อเนื่อง แต่มีอุปสรรคเนื่องจากประเทศมหาอำนาจตะวันตกได้เข้ามาแสวงประโยชน์และล่าเมืองขึ้น ประเทศสยามจึงต้องดำเนินนโยบายการเมืองและการพัฒนาประเทศอย่างระมัดระวังที่สุด แต่ท้ายที่สุดต้องเสียดินแดนหลายส่วนให้แก่ฝรั่งเศสและอังกฤษ

การเปิดประเทศตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ ส่งผลให้มีการเข้ามาของพ่อค้าชาวจีน อินเดีย และชาวตะวันตก ชาวจีนและชาวอินเดียเน้นค้าขายสินค้าเครื่องใช้อุปโภคและบริโภคทั่วไป ชาวตะวันตกในช่วงแรกเข้ามาในลักษณะผู้ช่วยราชการ มิชชันนารี ผู้ค้าไม้สักและของป่า ในดินแดนล้านนาเป็นพื้นที่ที่มีชาวจีน อินเดีย และชาวตะวันตก เข้ามาเช่นกัน ชาวจีนและอินเดียส่วนหนึ่งเคลื่อนย้ายเข้ามาจากพม่า ชาวจีนกลุ่มใหญ่ค้าขายโดยเรือมาตามลำน้ำเจ้าพระยาจากบางกอกสู่เมืองในล้านนาในลุ่มน้ำปิง วัง ยม และน่าน ชาวตะวันตกส่วนหนึ่งเป็นชาวอังกฤษค้าไม้ เข้ามาจากพม่า และส่วนหนึ่งได้เดินทางผ่านบางกอกขึ้นมา โดยชาวต่างชาติส่วนใหญ่ต้องได้รับอนุญาตให้เข้าประเทศผ่านบางกอก บางส่วนสามารถติดต่อผ่านกงสุลสาขาที่หัวเมืองต่างๆ นอกจากนั้นข้าหลวงและข้าราชการส่วนกลางจากบางกอกได้เดินทางมารับราชการในเมืองต่างๆ ของล้านนา การเข้ามาของคนต่างถิ่นได้นำเอารูปแบบวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมบางอย่างเข้ามาสู่ล้านนาด้วย ทำให้ส่งอิทธิพลต่อศิลปวัฒนธรรมบางส่วนรวมทั้งสถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมหลักจากต่างชาติที่เข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาสถาปัตยกรรมในท้องถิ่น ได้แก่ สถาปัตยกรรมเรือนร้านค้าแบบจีน และสถาปัตยกรรมในรูปแบบโคโลเนียล (Colonial style) ของชาวตะวันตก ชาวจีนที่มามีการค้าขายในล้านนาส่วนมากล่องเรือมาจากบางกอกและอยุธยา เมื่อเดินทางไปมาบ่อยขึ้นจึงมีความคิดสร้างหลักแหล่งค้าขายและที่อยู่ถาวร จึงได้สร้างเรือนร้านค้าขึ้นริมท่าหน้าของ

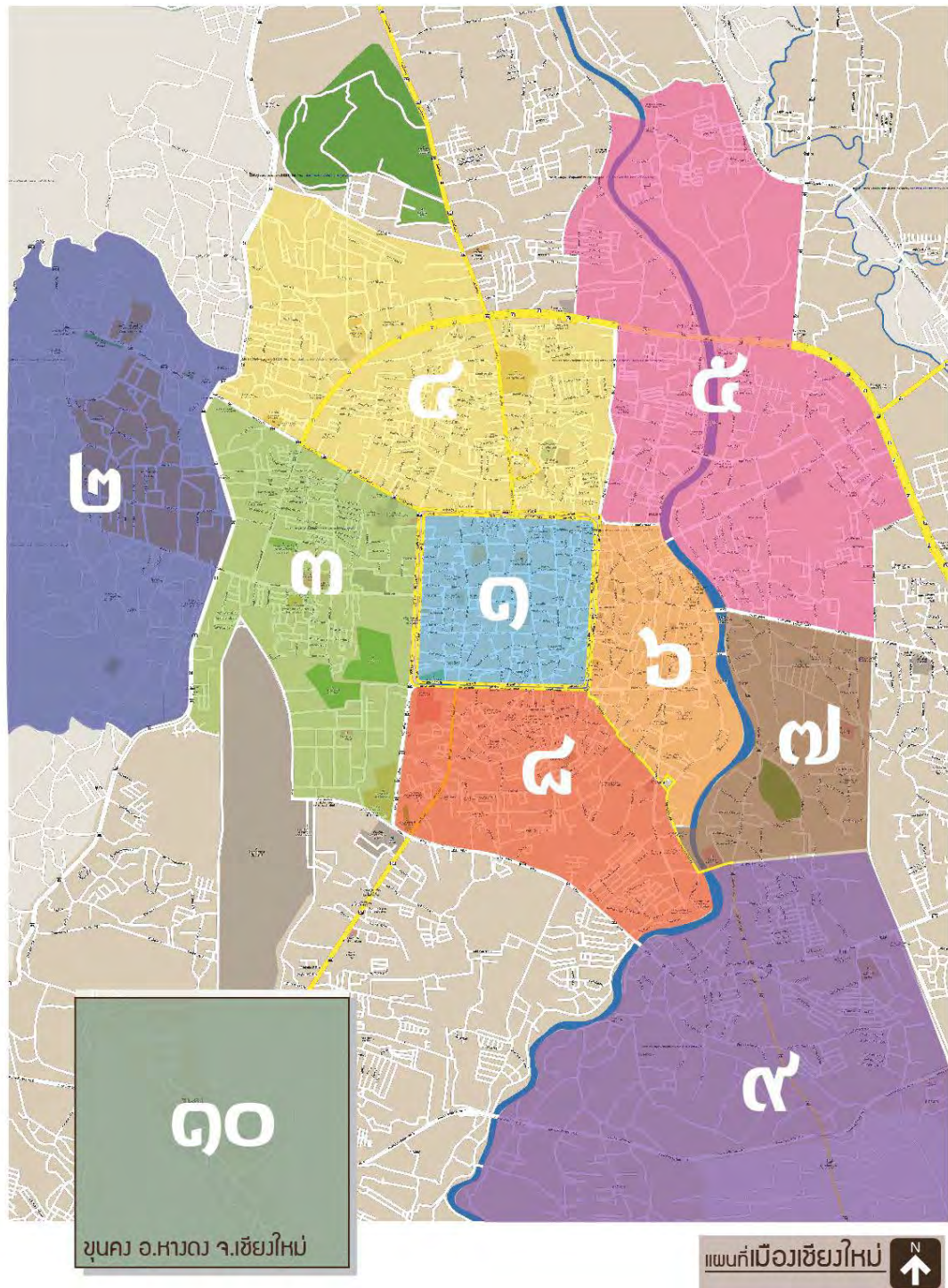
เมืองสำคัญๆ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ น่าน เป็นต้น ชาวจีนส่วนน้อยเป็นพ่อค้าวัวต่างจากญวนนาน และมีบางส่วนเข้ามาตั้งรกรากในเมืองหลักต่างๆ ในล้านนา นอกจากชาวจีนที่เป็นพ่อค้าวัวแล้วยังมีชาวไทใหญ่ ชาวอินเดียและบังคลาเทศเดินทางเข้ามาค้าขายเช่นเดียวกัน เริ่มแรกของการตั้งรกรากของพ่อค้าต่างชาติเหล่านี้ เข้ามาเช่าเพิงร้านค้า เอือนแป (ห้องแถวริมถนน) ของคนท้องถิ่นในเมือง เมื่อมีฐานะที่ดีขึ้นจึงได้สร้างเรือนแถวขึ้นเอง โดยบางส่วนได้นำเอาช่างมาจากพม่า เวียดนาม และจีน เพื่อมาสร้างบ้านเรือนและศาลเจ้า จึงปรากฏสถาปัตยกรรมอิทธิพลช่างพม่า เวียดนาม และจีนขึ้นในหัวเมืองต่างๆ ของล้านนา

สถาปัตยกรรมในอิทธิพลของตะวันตกแบบโคโลเนียลเริ่มเกิดขึ้นเมื่อชาวฮอลแลนด์ (ดัตช์) ฝรั่งเศส และอังกฤษ ที่ล่าอาณานิคม เมื่อได้ยึดพื้นที่ตามประเทศต่างๆ ได้แล้ว จึงได้สร้างอาคารและเรือนพักอาศัยแบบผสมผสานสถาปัตยกรรมของตนเองให้เข้ากับภูมิอากาศและภูมิประเทศที่เปลี่ยนไป ส่งผลให้เรือนพักอาศัยของพุทธ ข้าราชการ และพ่อค้าได้นำเอารูปแบบของสถาปัตยกรรมของเมืองขึ้นแบบโคโลเนียล ในสุมาตรา มลายู และพม่า มาสร้างในล้านนา อิทธิพลนี้ได้สร้างความสนใจให้แก่ชาวไทยและชาวล้านนา โดยเริ่มจากเชื้อพระวงศ์ไทยได้นำมาสร้างเป็นตำหนัก ต่อมาความนิยมได้กระจายไปสู่กลุ่มข้าหลวงและราชบริพารต่างๆ รวมทั้งเจ้าผู้ครองนครต่างๆ ในล้านนา และเมื่อความนิยมได้แพร่หลายมากขึ้นอีก พ่อค่านักธุรกิจชาวจีนและชาวพม่าจึงได้นำรูปแบบมาสร้างตกแต่งเรือนร้านค้า และยังแพร่หลายไปสู่อาคารในเขตพุทธสถาน เมื่อพ่อค้าประชาชนได้สร้างถวายเป็นวัด อาคารเหล่านั้นได้แก่ กุฏิและหอธรรม (หอไตร) ส่วนประชาชนทั่วไปเมื่อฐานะทางการเงินดีขึ้น ได้มีความนิยมนำรูปแบบไปประยุกต์สร้างและตกแต่งบ้านเรือนของตนเองในช่วงไม่เกิน ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดเรือนที่วางผัง ตกแต่งและใช้วัสดุโครงสร้างที่ปรับเปลี่ยนไป รูปแบบเรือนเหล่านั้นที่รู้จักกันดีในรูปแบบเรือนปั้นหยา เรือนขนมปังขิง เรือนสละไน และเรือนคนเมืองในภาคเหนือตามท้องที่ต่างๆ ดังจะกล่าวถึงรายละเอียดทางสถาปัตยกรรมในบทต่อไป

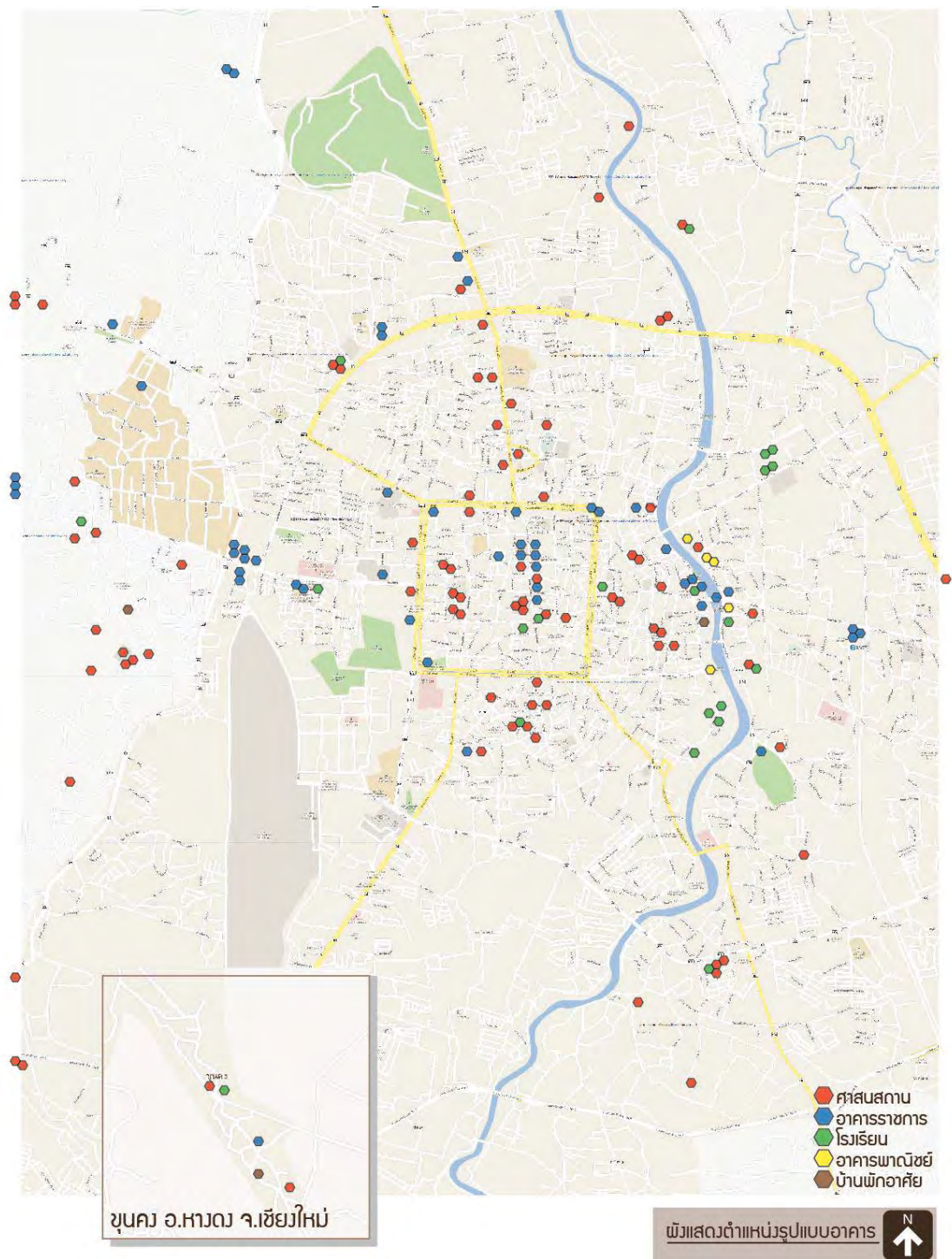
บทที่ ๓

สถาปัตยกรรมที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่

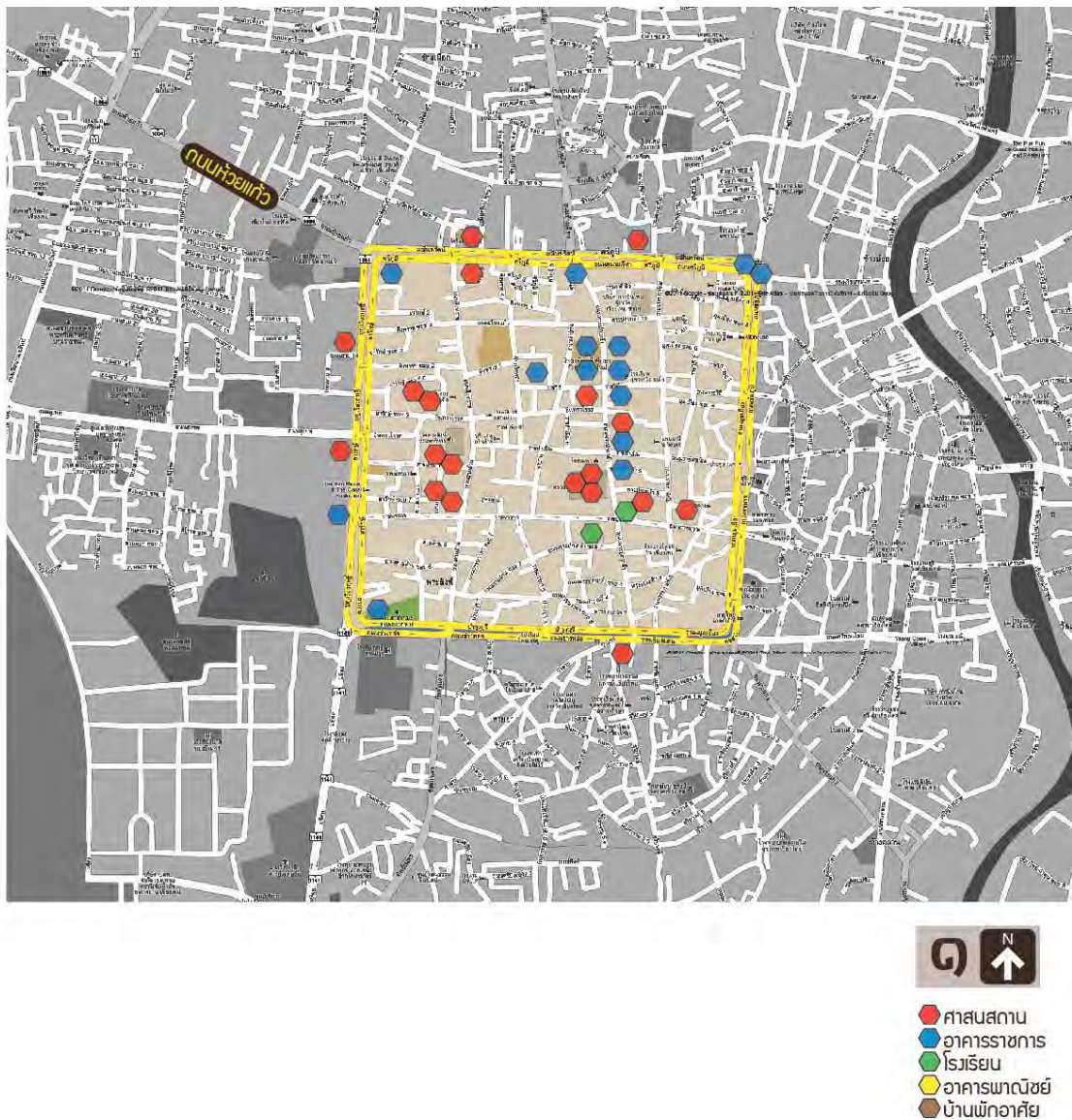
ในการรวบรวมข้อมูลการศึกษามีขอบเขตของพื้นที่โดยรอบสถานศึกษานำร่องของโครงการในเขตเมืองเชียงใหม่ ๑๒ แห่ง และในเขตตำบลขุนคอง ๑ แห่ง รายชื่อโรงเรียนที่เป็นศูนย์กลางของแต่ละพื้นที่ที่แบ่งศึกษาได้แก่ โรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่ โรงเรียนพหุทธิโสภณ โรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์ โรงเรียนวัดเจ็ดยอด โรงเรียนวัดสวนดอก โรงเรียนเชิงดอยสุเทพ โรงเรียนวัดเสาหิน โรงเรียนวัดชะจาว โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ โรงเรียนเทศบาลดอกเงิน โรงเรียนเทศบาลศรีปิงเมือง โรงเรียนเทศบาลวัดท่าสะต๋อย และโรงเรียนต้นแก้วผดุงพิทยาลัย แต่เมื่อศึกษาแล้วพบว่าควรแบ่งพื้นที่ศึกษาออกเป็น ๑๐ ส่วน ดังจะนำเสนอต่อไป

แผนที่แสดงตำแหน่งการแบ่งพื้นที่ศึกษาสถาปัตยกรรมที่สำคัญ

แผนที่แสดงตำแหน่งสถาปัตยกรรมที่ถูกคัดเลือกศึกษาในขั้นต้นในเมืองเชียงใหม่

แผนที่แสดงตำแหน่งสถาปัตยกรรมที่เลือกศึกษาในเขตกำแพงเมือง

๓.๑ ตัวอย่างสถาปัตยกรรมในเขตกำแพงเมือง

นับตั้งแต่พญามังรายสร้างเมืองเชียงใหม่เสร็จเมื่อปีพุทธศักราช ๑๘๓๙ สถาปัตยกรรมที่สำคัญได้ถูกสร้างขึ้นเรื่อยมาเป็นจำนวนมาก เขตกำแพงเมืองชั้นในประกอบไปด้วย สะดือเมือง ราชวัง หอค้า อาราม หลวง หอเลอ (ป้อมศัตรูราชู) หอหล่อ(หอคอย) เหลี่ยมฉาง ที่อยู่เชื้อพระวงศ์และเสนาอามาตย์ มีตลาดกลางเวียง นับว่าเป็นที่อยู่ของบุคคลสำคัญระดับชั้นปกครอง ระยะเวลา ๗๐๐ กว่าปีที่ผ่านมามีสถาปัตยกรรมเหล่านี้ได้พังและโดนทำลายไม่เกือบหมดหลงเหลือรูปแบบสถาปัตยกรรมล้านนาเพียงน้อย ตัวอย่าง เช่น

สะดือเมือง

ครั้งแรกที่สร้างเมืองเชียงใหม่ พญามังรายได้โปรดให้สร้างสะดือเมืองบริเวณศูนย์กลางเมือง ณ บริเวณวัดสะดือเมืองในปัจจุบัน ตามคติความเชื่อของชาวไทยวน และปักเสาหินอินทขิลตามคติของชาวลัวะพื้นถิ่นเดิม เป็นการผสมผสานความเชื่อของชนสองเผ่าที่คล้ายคลึงกันเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคีในการร่วมสร้างความเจริญให้เมืองเชียงใหม่ หออินทขิลเดิมได้พังทลายไปตามกาลเวลา หออินทขิลที่เห็นหน้าวิหารวัดเจ็ดยอดปัจจุบัน ถูกนำมาสร้างใหม่โดยพญากาวิละหลังจากที่ยุคม้าครองเมืองได้ถอนทำลายไป รูปแบบปัจจุบันเป็นวิหารจัตุรมุขทรงไทยประยุกต์ที่สร้างแทนหออินทขิลเก่าที่ไม่สามารถสืบหารูปแบบอาคารเดิม โครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กรูปแบบหลักบุรณะครั้งสุดท้ายปีพุทธศักราช ๒๔๙๖ โดยครูบาขาวปี

หอคำไม้สักหลังสุดท้าย (วิหารวัดพันเตา)

วัดพันเตาสร้างขึ้น ประมาณปลายปีพุทธศักราช ๑๕๓๔ ร่วมสมัยเดียวกับวัดเจดีย์หลวง เป็นหนึ่งในวัดบริวารล้อมรอบและเป็นเขตพุทธาวาสของวัดเจดีย์หลวงซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๔ วัด พระเจ้าอินทวิชยานนท์เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๓ ได้โปรดให้รื้อคุ้มหลวงของพระเจ้ามโหตรประเทศฯ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ ๕ สร้างเป็นวิหารถวายวัดพันเตาเพื่อพินิจวัดหลังจากได้ถูกทิ้งร้างในสมัยพม่าปกครอง วิหารสร้างด้วยไม้สักทั้งหลังเป็นคุ้มหลวงที่มีโครงสร้างเกือบสมบูรณ์ที่เหลืออยู่เพียงหลังเดียวของล้านนาในปัจจุบัน เดิมยกพื้นสูง มีใต้ถุน ถูกปรับเปลี่ยนมาวางบนฐานอิฐเมื่อถูกมาสร้างเป็นวิหาร โครงสร้างเครื่องบนมีลักษณะเดิม

ทัศนสถานหญิง (ที่ตั้งคุ้มหลวงเวียงแก้วเดิม)

คุ้มหลวงเวียงแก้ว

เดิมเป็นคุ้มหลวงเวียงแก้วที่สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้ากาวิละ ต่อมาพื้นที่ดังกล่าวถูกปรับสภาพเป็นคุกในสมัยพระยานครราชสีมา (สาย โชติกเสถียร) จนกระทั่งกลายเป็นทัศนสถานหญิงเชียงใหม่ในปัจจุบัน ภายใต้พื้นดินยังคงหลงเหลือฐานอาคารโบราณแต่ยังขาดการขุดศึกษา ก่อนพื้นที่นี้จะเป็นคุก เจ้าผู้

ครองนครเชียงใหม่หลายพระองค์เคยสร้างตำหนักประทับเรื่อยมาจนถึงสมัย เจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ และในปีพุทธศักราช ๒๕๔๔ เทศบาลนครเชียงใหม่ ได้ขออนุญาตเข้ามาดำเนินการเพื่อเตรียมพัฒนาเป็นพื้นที่อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ปัจจุบันสถาปัตยกรรมที่เห็นได้แก่กำแพงคุกและป้อมสมัยใหม่ ส่วนอาคารตึกตำหนักเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ ได้รับอิทธิพลรูปแบบตึกแบบตะวันตกหลังคาทรงปั้นหยาจากบางกอก พื้นที่ข้างเคียงมีศาลเจ้าพ่อขอมือเหล็กที่มีศิลปะปูนปั้นที่สันนิษฐานว่าเก่าแก่ถึงสมัยพญามังราย

คุ้มเจ้า

คุ้มเจ้าบุรีรัตน์กลางเวียง

ในเขตกำแพงเมืองเดิมเป็นที่ตั้งของตำหนักหอคำต่างๆ ของกษัตริย์และเชื้อพระวงศ์นับตั้งแต่มีการสร้างเมืองเชียงใหม่ เมื่อเชียงใหม่ผ่านสงครามมามากครั้งและอยู่ภายใต้อำนาจของพม่า ทำให้การใช้ที่ดินในตัวเมืองเปลี่ยนไป ภายหลังเมื่อพญากาวิละได้กอบกู้อิสรภาพล้านนาคืนมา พระองค์ได้บูรณะซ่อมแซมเมืองและสร้างคุ้มหลวงเวียงแก้วขึ้นกลางเมือง เหล่าเชื้อพระวงศ์ต่างๆ จึงได้มีการสร้างตำหนัก

หรือคุ้มชั้นต่อเนื่องกันมานับร้อยปี ปัจจุบันยังเหลือหลักฐานสถาปัตยกรรมคุ้มในเขตกำแพงเมือง
เชียงใหม่จำนวนหนึ่ง ส่วนใหญ่สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นต้นมา มีรูปแบบที่ผสมผสานสถาปัตยกรรม
พื้นเมืองเชียงใหม่กับสถาปัตยกรรมตะวันตกที่นำแบบอย่างมาจากรูปแบบโคโลเนียล (Colonial style)
หลังคานิยมทรงจั่วที่พัฒนามาจากหลังคาเรือนกาแล ส่วนตัวคุ้มชั้นล่างเป็นโครงสร้างก่ออิฐสอปูนแบบ
รับน้ำหนัก (Wall bearing) ชั้นบนเป็นโครงสร้างไม้ นิยมทำชาน (Veranda) โดยรอบตัวห้องอาคาร ตัว
อาคารโอเฌกว่าเรือนพื้นเมืองเพื่อรองรับการใช้เครื่องเรือนหลากหลายแบบฝรั่ง

วัดเชียงมั่น

คุ้มเจ้าบุรีรัตน์ (แก้วมุงเมือง)

วิหารวัดสำเภา

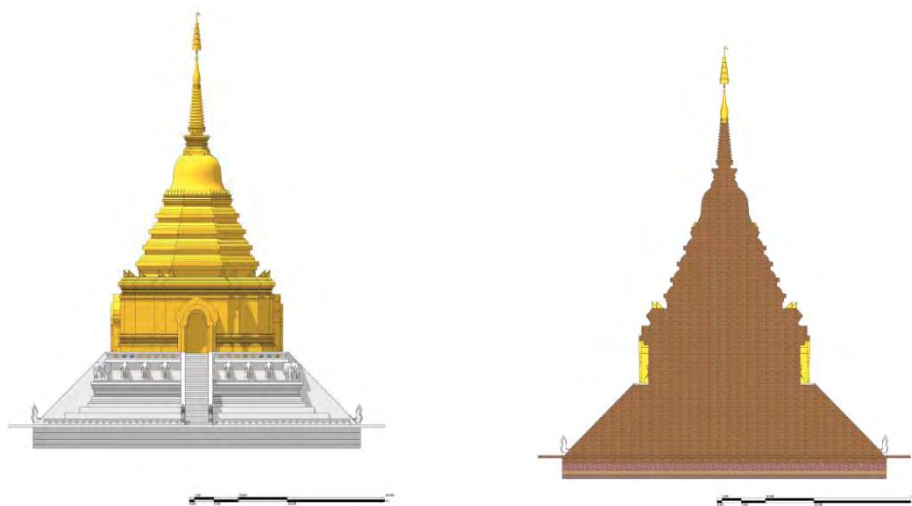
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

วิหารวัดปราสาท

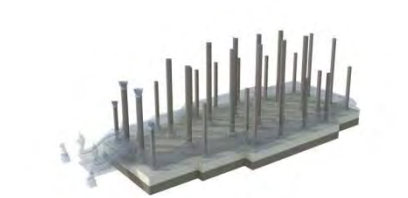
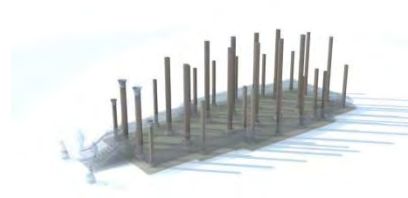
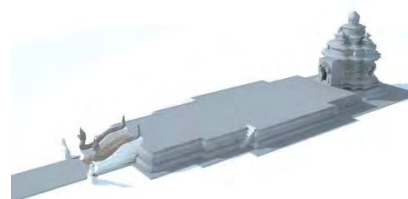
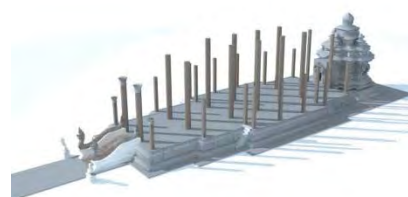
ทัศนียภาพเจดีย์หลวงและผังเจดีย์

รูปด้านและรูปตัดเจดีย์หลวง

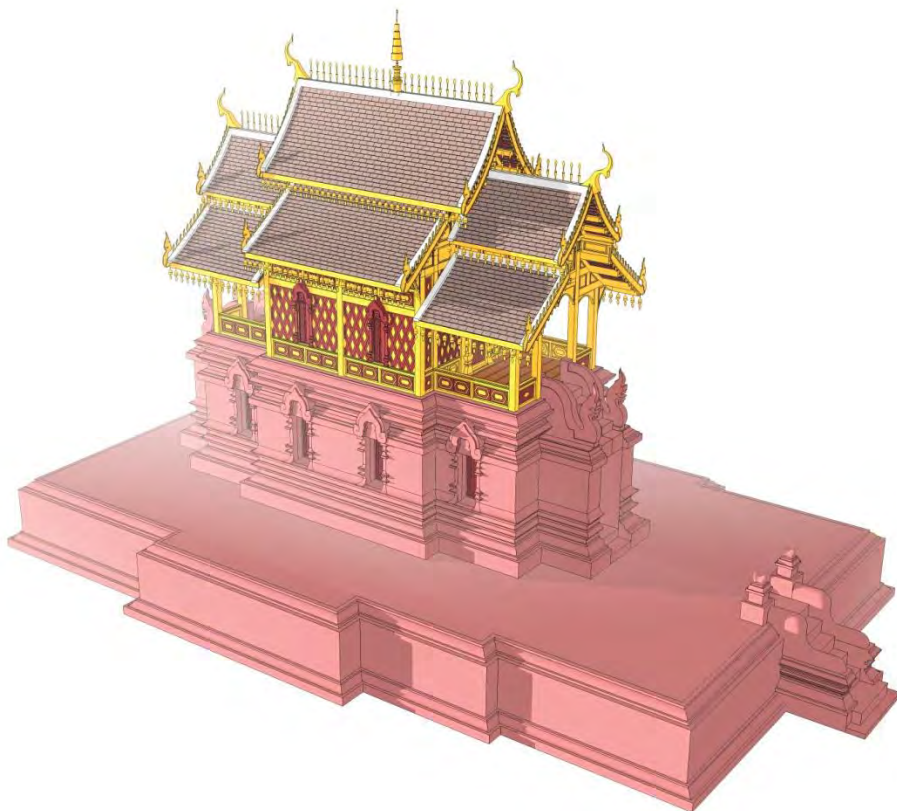
รูปด้านและทัศนียภาพวิหารลายคำ

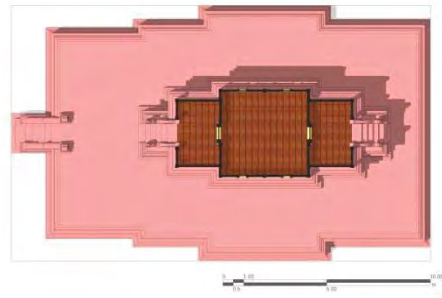
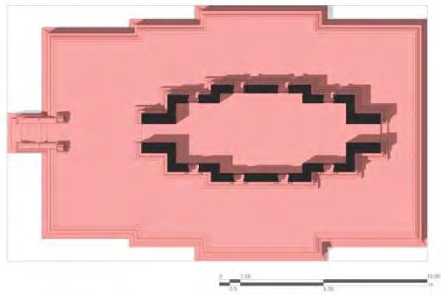
ภาพแสดงลำดับของการก่อสร้างวิหารลายคำ

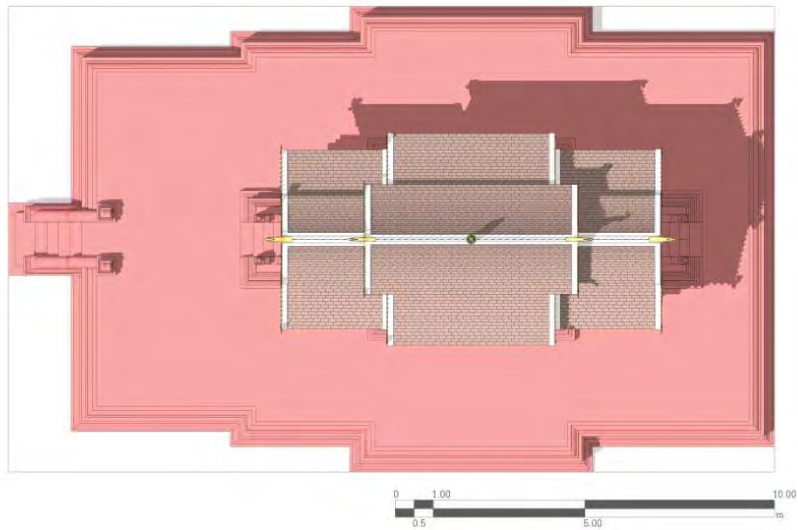
รูปทัศนียภาพหอไตรวัดพระธาตุหริภุญชัย (โครงสร้างเหมือนหอไตรวัดพระสิงห์)

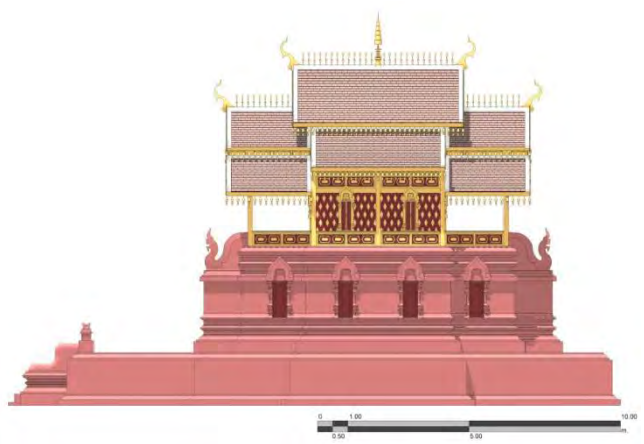
รูปทัศนียภาพหอไตรวัดพระธาตุหริภุญชัย

ผังพื้นที่ชั้นล่างและชั้นบนหอไตรวัดพระธาตุหริภุญชัย

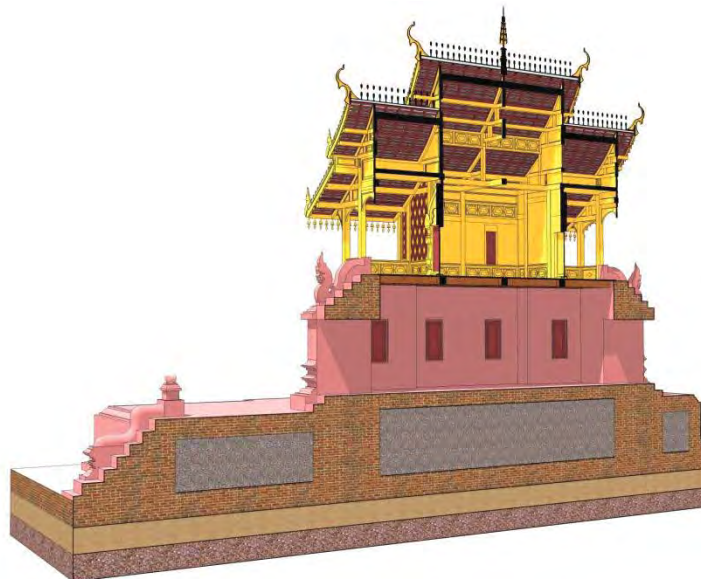
ผังหลังคาหอไตรวัดพระธาตุหริภุญชัย

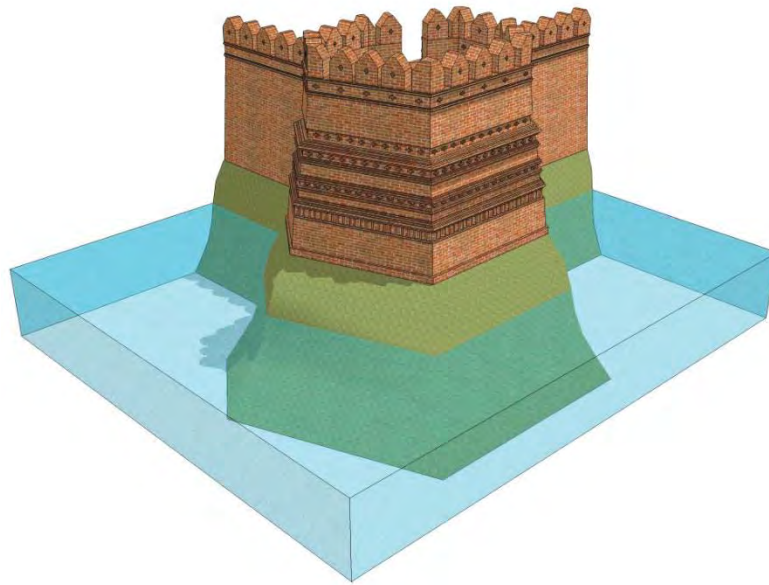
รูปด้านตะวันตกและทิศใต้หอไตรวัดพระธาตุหริภุญชัย

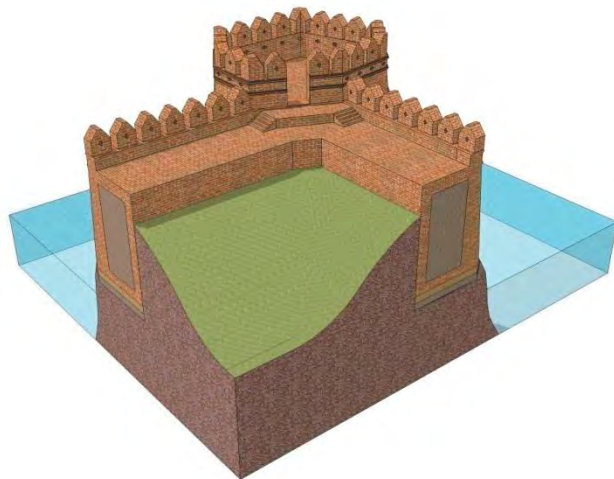
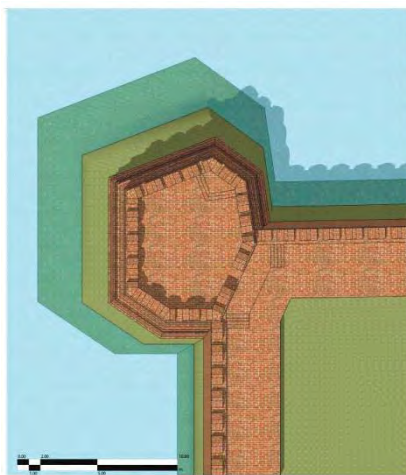
รูปตัดตามขวางหอไตรวัดพระธาตุหริภุญชัย

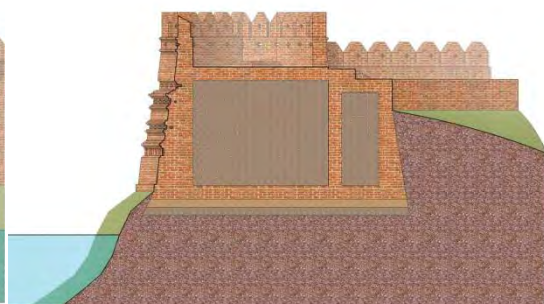
รูปตัดตามยาวหอไตรวัดพระธาตุหริภุญชัย

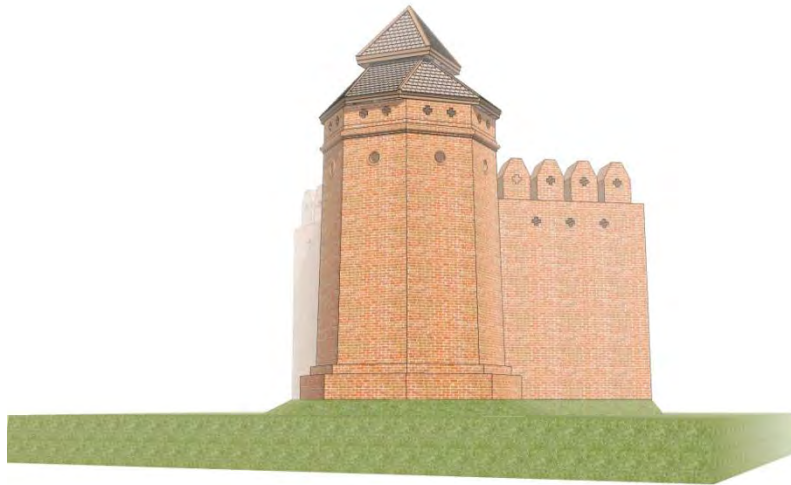
ทัศนียภาพแสดงตัวอย่างโครงสร้างแจ้งศรีภูมิและกำแพงเมืองเชียงใหม่

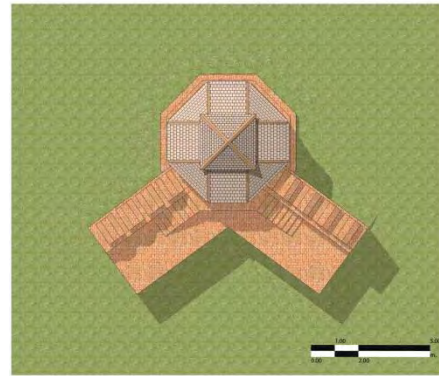
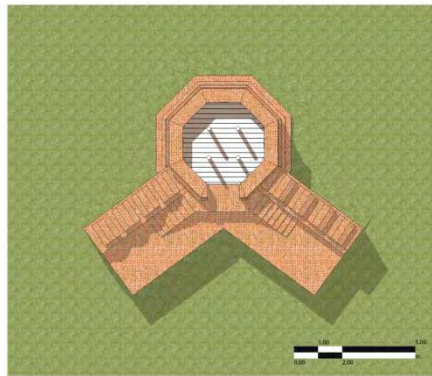
มุมมองแจ้งศรีภูมิจากด้านบนและด้านในกำแพงเมือง

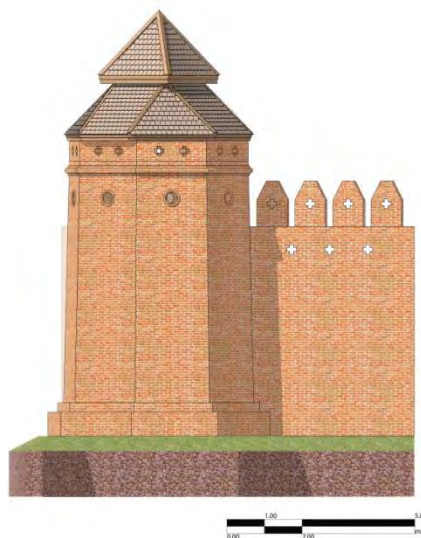
รูปด้านทิศเหนือและรูปตัดแสดงโครงสร้างแจ้งศรีภูมิ

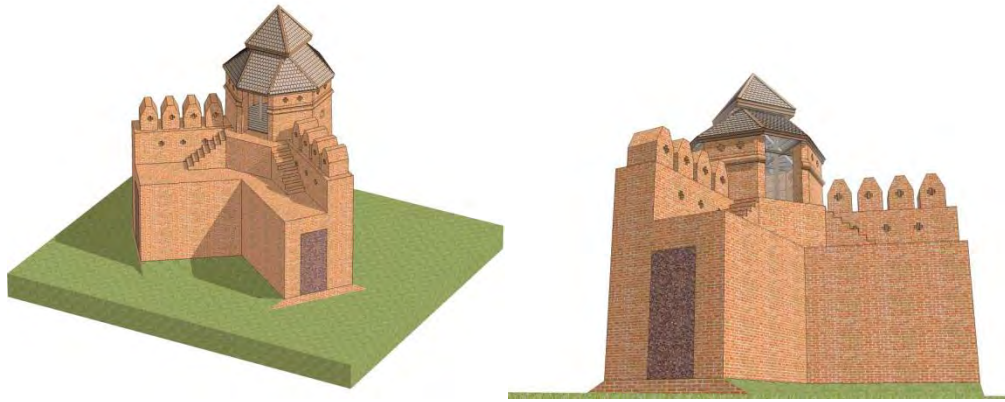
ทัศนียภาพป้อมเมืองน่าน จำลองจากหลักฐานทางโบราณคดีที่หลงเหลือ

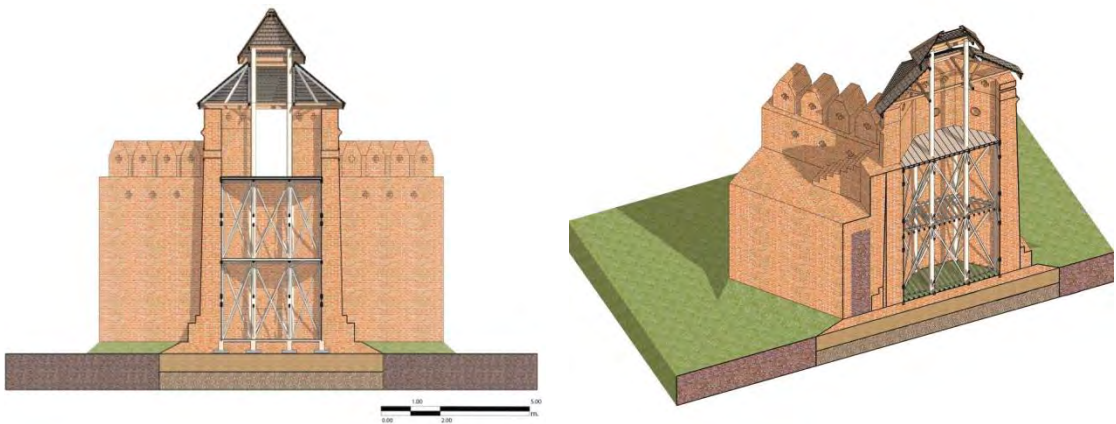
ภาพแผนผังและมุมมองจากด้านบนป้อม

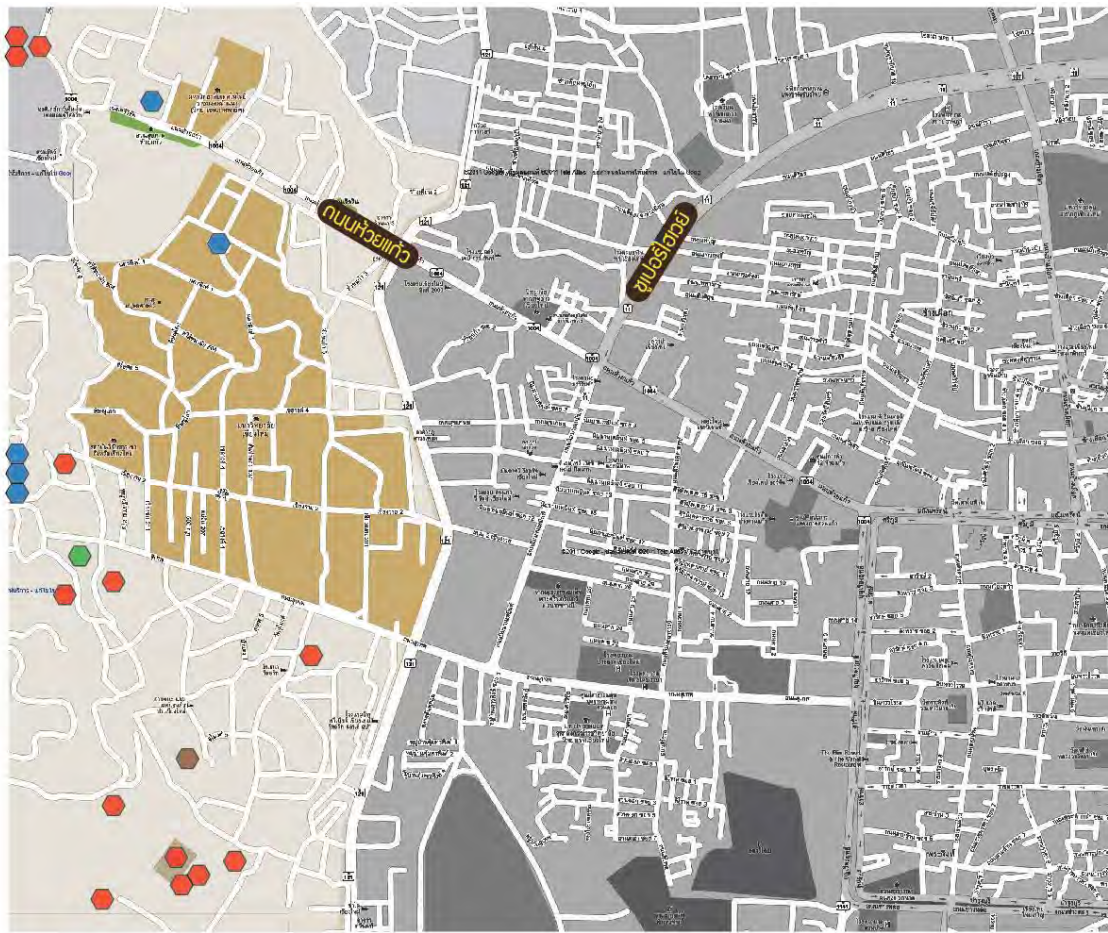
รูปด้านและรูปตัดส่วนกำแพงเมืองน่าน

รูปทัศนียภาพกำแพงเมืองน่านจากในกำแพงเมือง

รูปตัดแสดงโครงสร้างกำแพงเมืองน่าน

แผนที่แสดงตำแหน่งสถาปัตยกรรมที่เลือกศึกษาด้านทิศตะวันตกบริเวณเชิงดอยสุเทพ

๓.๒ ตัวอย่างสถาปัตยกรรมด้านทิศตะวันตกบริเวณเชิงดอยสุเทพ

เชิงดอยสุเทพและดอยสุเทพถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของเมือง จึงเป็นที่ตั้งของพระธาตุสันกู่ตัน สมัยล้านนา และพระธาตุดอยสุเทพบนยอดดอยในสมัยพญาเกือนา ซึ่งดอยสุเทพมีวัดโบราณที่สำคัญ คือวัดอุโมงค์ วัดป่าแดง วัดฝ่ายหิน และกลุ่มโบราณสถานมากมายทั้งในเวียงเจ็ดริน ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยรอบวัดป่าแดง และด้านหลังวัดอุโมงค์ เมื่อมีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสร้างพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ ทำให้ความเจริญขยายตัวจากเมืองไปสู่เชิงดอยสุเทพ เกิดอาคารทันสมัยในสถาบันการศึกษาและธุรกิจขึ้นจำนวนมาก

วัดป่าแดงมหาวิหาร

เป็นวัดพิเศษที่สร้างในสมัยพญาสามฝั่งแกน เพื่อเป็นที่จำพรรษาของพระเถระล้านนาที่ไปบวชแปลง และศึกษาพระธรรมวินัยได้ ๔ เดือน จำนวน ๕ รูป รวมทั้งพระเถระ ๒ รูป ที่นิมนต์มาจากลังกา ต่อมาใน สมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. ๑๙๘๔ - ๒๐๓๐) วัดป่าแดงมหาวิหารได้รับสถาปนาให้เป็นวัดที่มีความสำคัญในนิกายสิงหลหรือลังกาวงศ์ใหม่ ปี พ.ศ. ๑๙๙๗ พระเจ้าติโลกราชพระราชทานที่ดิน ๒๐ ไร่ รอบอุโบสถเป็นเขตวิสุงคามสีมา ทำให้ขอบเขตวัดป่าแดงกว้างขวางประกอบไปด้วยโบราณสถาน กระจายตัวโดยรอบเจดีย์วิหารไปทางด้านทิศตะวันออก ตะวันออกเฉียงเหนือ และทิศตะวันออกเฉียงใต้ อาคารเหล่านั้นได้แก่อุโบสถ เจดีย์ทรงลังกาฐานช้างล้อม กลุ่มโบราณสถานกุฎขาวในเขตสวนสัตว์ เชียงใหม่ กลุ่มโบราณสถานในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และกลุ่มโบราณสถานด้านทิศตะวันตกของวัด อุโมงค์ โบราณสถานเหล่านี้ยังขาดการขุดค้นศึกษาเป็นจำนวนมาก ขณะที่มีการขยายการบูรณปฏิสังขรณ์ โดยเอกชนและหน่วยงานรัฐ

พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์

ตั้งอยู่บนดอยบวกห้า ที่ความสูงจากระดับน้ำทะเล ๑,๓๗๓.๒๐ เมตร เนื้อที่โดยรอบพระตำหนักประมาณ ๔๐๐ ไร่ พระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น ในปีพ.ศ. ๒๕๐๔ และพระราชทานนาม พระตำหนักองค์นี้ว่า **ภูพิงคราชนิเวศน์** เป็นที่ประทับในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานมาประทับแรม ที่จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทรงงาน และเยี่ยมเยียนราษฎรในเขตภาคเหนือ รวมทั้งเพื่อรับรองพระราชอาคันตุกะ มีแผนผังแบบเรือนหมู่แบบไทยภาคกลาง มีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นไทยประยุกต์ ก่ออิฐถือปูน ยกพื้นสูงหลังคาทรงไทย ภายในประกอบไปด้วยห้องพระโรง ห้องเสวย ห้องบรรทม และห้องสรง ออกแบบแปลนโดยหม่อมเจ้า สมัยเฉลิม กฤดากร และ หม่อมราชวงศ์ มิตรารุณ เกษมศรี

สุสานพญาจำบ้านและพระยารัษฎาโยนะคะราช

เป็นสุสานของตระกูลขุนนางเก่าล้านนา ตระกูลพญาวังในและพญาจำบ้าน ตั้งอยู่เชิงดอยสุเทพเหนือบ้านเวฬุวัน มีรูปแบบการสร้างกุฎตามแบบอย่างของเจ้าผู้ครองนครในล้านนา ที่นิยมสร้างจำลองเจดีย์ทรงปราสาทมีคิ้วบัวตกแต่งมาก แต่กุฎคหบดีจะมีขนาดเล็กและมีรายละเอียดตกแต่งประดับน้อยกว่า และจัดวางกุฎเรียงกันเป็นแถวยาวไม่เหมือนการวางกุฎตามคติจักรวาลเหมือนกุเจ้านายฝ่ายเหนือที่วัดสวนดอก คติการสร้างกุฎปัจจุบันได้กระจายไปสู่บุคคลทั่วไป จึงนิยมสร้างกุฎในพื้นที่วัดในชุมชนหรือบริเวณเชิงเขา กุฎสร้างด้วยอิฐสอปูนทาสีขาว ทายาทนิยมมาสักการะเป็นประจำทุกปี

บ้านเวฬุวัน

เจ้าของคือ นาย กี นิมมานเหมินทร์ นักธุรกิจชาวเชียงใหม่ เป็นตัวแทนของบ้านทันสมัยน้อยหลังที่หลงเหลือในยุครัชกาลที่ ๗ ของเมืองเชียงใหม่ มีรูปแบบ Neo-classic แบบแคลิฟอเนียสไตล์ (Californian style) แฟชั่นหลังยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม เป็นเรือนคอนกรีตเสริมเหล็กสองชั้น ผังเรือนเป็นแบบตะวันตก มีห้องเก็บของใต้ดิน หน้าบ้านมีเฉลียงและมีระเบียงเชื่อมต่อกับห้องนอนชั้นบนสามด้าน ประตูและหน้าต่างวงกบเหล็กฉีกกระจกใส เรือนนี้เคยมีผู้เช่าเป็นนาย [ฮาโรลด์ เมสัน ยัง](#) (Mr. Harold Mason Young) [มิชชั่นนารี](#) ชาวอเมริกัน ผู้เข้ามาเป็นอาสาสมัครสอนการยิงปืนป่าให้แก่พวกทหารและตำรวจชายแดน ในช่วงสงครามเกาหลี (พ.ศ. ๒๔๙๓ - ๒๔๙๖) เป็นผู้ริเริ่มเปิดสวนสัตว์เล็กๆ ของเอกชนขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๕ จนพัฒนามาเป็นสวนสัตว์เชียงใหม่ในภายหลัง

เจดีย์วัดอุโมงค์

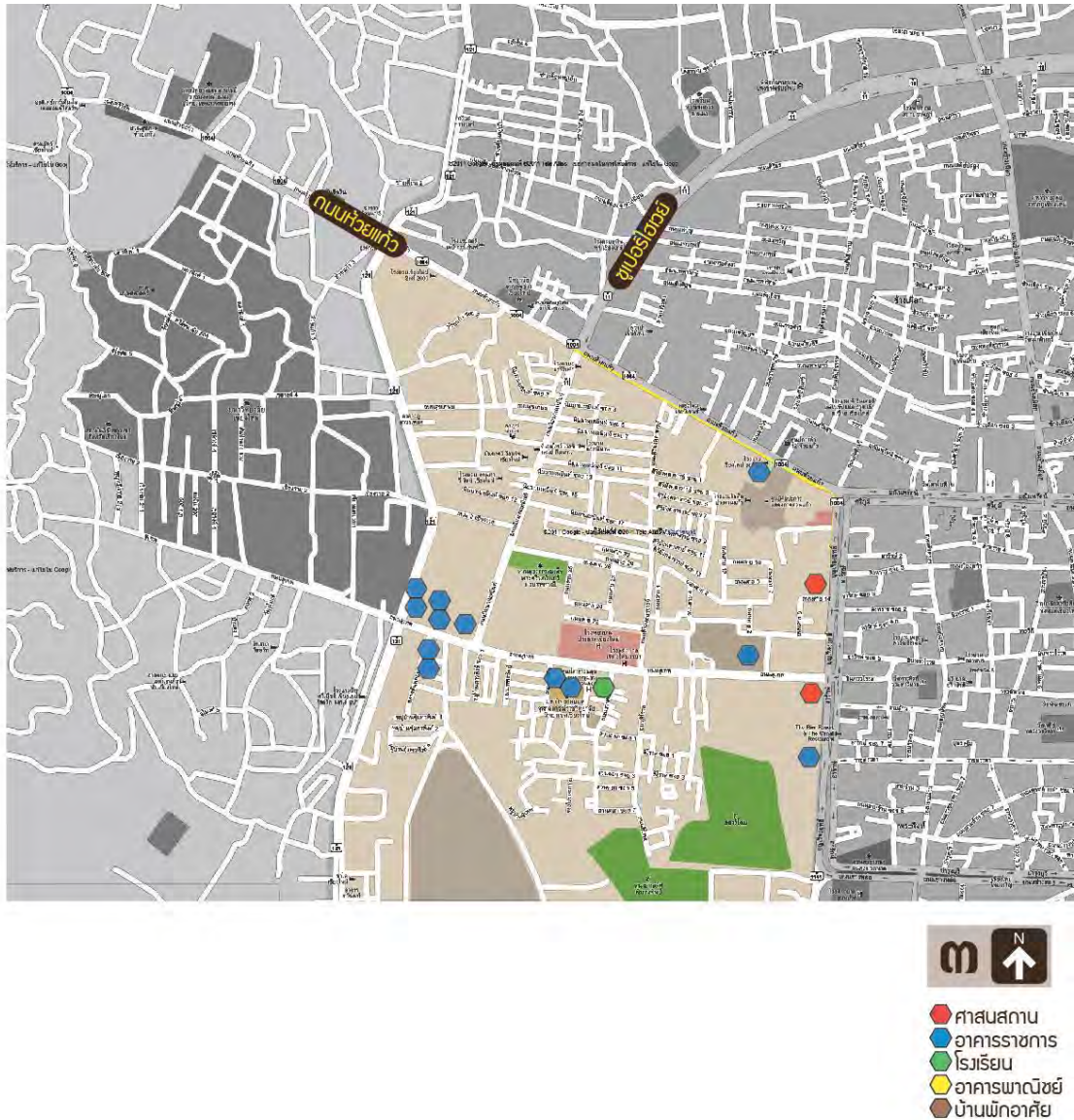
หอธรรมโฆษณีนววัดอุโมงค์

ศาลาธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ศาลาธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

แผนที่แสดงตำแหน่งสถาปัตยกรรมที่เลือกศึกษาด้านทิศตะวันตกของเมืองเชียงใหม่

๓.๓ ตัวอย่างสถาปัตยกรรมด้านทิศตะวันตกของเมืองเชียงใหม่

ด้านตะวันตกของเมืองถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่อุทยานของกษัตริย์ รวมทั้งเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นเขตที่ตั้งของวัดราษฎร์จำนวนมาก มีเวียงสวนดอกเป็นพื้นที่ที่ถูกปรับเป็นวัดสวนดอกอารามหลวง สร้างในสมัยพระเจ้ากือนา พื้นที่ส่วนใหญ่ด้านตะวันตกเป็นทุ่งนากว้างใหญ่ มีโบราณสถานวัดร้างจำนวนมาก มี

ถนนเชื่อมไปสู่เชิงดอยสุเทพเพื่อขึ้นไปสู่พระธาตุดอยสุเทพ ภายหลังมีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และโรงพยาบาลสวนดอก พื้นที่นาถูกปรับเปลี่ยนเป็นที่อยู่อาศัยและย่านธุรกิจมากขึ้น

เวียงสวนดอก

ตามตำนานสุวรรณคำแดง กล่าวถึงเวียงสวนดอกว่าเดิมเป็นเมืองบริวารของเมืองเชษฐบุรี (เวียงเจ็ดลิน) เป็นอุทยานของกษัตริย์ ภายหลังสร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมล้อมรอบเมืองเชียงใหม่ ผังเมืองรูปสี่เหลี่ยมกว้างด้านละประมาณ ๔๗๐ เมตร มีคูน้ำและกำแพงดินชั้นเดียว มีถนนสุเทพผ่านกลางเวียง ตรงกลางมีวัดสวนดอกวางผังตามคติความเชื่อจักรวาลอันมีพระธาตุดอยสวนดอกเป็นเขาพระสุเมรุ ล้อมรอบเจดีย์รายเปรียบดั่งด้วยทวีปน้อยใหญ่ในทะเลมหาสมุทร ทางทิศเหนือของกลุ่มเจดีย์มีบริเวณที่เป็นที่ตั้งกุเจ้านายฝ่ายเหนือ ซึ่งพระราชชายาเจ้าดารารัศมีได้ทรงให้ย้ายมาจากช่วงเมรุ บริเวณกาดหลวงในปัจจุบัน ผังของกุได้วางตามคติจักรวาลเช่นเดียวกัน ทิศใต้ของเวียงสวนดอกมีวิหารน้อยประดิษฐานพระเจ้าเก้าตื้อศิลปะเชียงแสนที่งดงาม

พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณ

ตั้งอยู่ในสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งได้ทำการอนุรักษ์เรือนโบราณไว้จำนวน ๙ หลัง เพื่อเปิดให้เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมของคนล้านนาแต่โบราณ ประกอบไปด้วยเรือนกาแลชาวเชียงใหม่ ๒ หลัง เรือนไต้ลื้อจากอำเภอดอยสะเก็ด ๑ หลัง ที่เหลือเป็นเรือนคนเมืองเชียงใหม่ยุคหลังเรือนกาแลซึ่งมีทั้งที่เป็นกาแลกลาย (เรือนพญาปลั่งกา) และเป็นรูปแบบที่ผสมผสานกับรูปแบบบ้านตะวันตก เช่นเรือนหลังยุคสงครามโลก เรือนจากแม่แตง และเรือนหลวงอนุสาร ที่เหลือเป็นหลงข้าวขนาดใหญ่ของพญาวงศ์และขนาดเล็กมาจากอำเภอสารภี เรือนทั้งหมดสร้างด้วยไม้เนื้อการใช้สลักเดือยเข้าไม้ก่อนมีการใช้ตะปู เป็นตัวอย่างเรือนพื้นถิ่นที่ค่อนข้างสมบูรณ์ควรไปเยี่ยมชมศึกษา

คุ้มรินแก้ว

คุ้มรินแก้ว เดิมตั้งอยู่บนถนนห้วยแก้ว ใกล้กับห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลลาดสวนแก้ว เป็นตำหนักของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ในช่วงสุดท้ายของพระชนม์ชีพพระองค์ได้ประทับและสิ้นพระชนม์ ณ คุ้มรินแก้ว แห่งนี้ เป็นอาคารสองชั้นหลังคาแบบฝรั่งเศส (Mansard) ที่นิยมในยุคบาโรค (Baroque) ถือว่าทันสมัยมากในยุคนั้น เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคาและพื้นโครงสร้างไม้ มีเตาผิงในโรง ตัวอาคารมีการตกแต่งคิ้วบัวงดงามแบบ Neo-classic ปัจจุบันคุ้มแห่งนี้ได้ถูกรื้อและสร้างอาคารคอนโด ห้วยแก้ว เรสซิเดนซ์ อาคารคุ้มที่รื้อ เจ้าของได้นำไม้ไปถวายให้กับวัดในเขตอำเภอสันกำแพง คุ้มรินแก้ว

ที่ทำการสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

แรกเริ่มเป็นบ้านพักของนายอาเธอร์ ไอออนเนล เคอริเปิ้ล (Arther Lionel Queripel) สร้างราว พ.ศ. ๒๔๖๕ มีรูปทรงเป็นตึกฝรั่ง ตามแบบตึกโคโลเนียล (Colonial style) ที่ผสมผสานรูปแบบผังเรือนแบบตะวันตกเข้ากับการเติมเฉลียงและระเบียง และช่องระบายอากาศให้เข้ากับสภาพภูมิอากาศ หลังคาทรงปั้นหยาเดิมมุงด้วยกระเบื้องดินเผา ภายในโถงมีเตาผิง จัดวางอาคารแบบสมดุลซ้ายขวาดูสง่างาม บ้านหลังนี้ถูกเวนคืนที่ให้กับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้ถูกใช้เป็นสถาบันวิจัยสังคม ก่อนมาเป็นที่ทำการสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในปัจจุบัน

หอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

วัดปันเส้า

วัดแสนต่า้อย

คุ้มรินแก้ว

วัดสวนดอกในอดีต

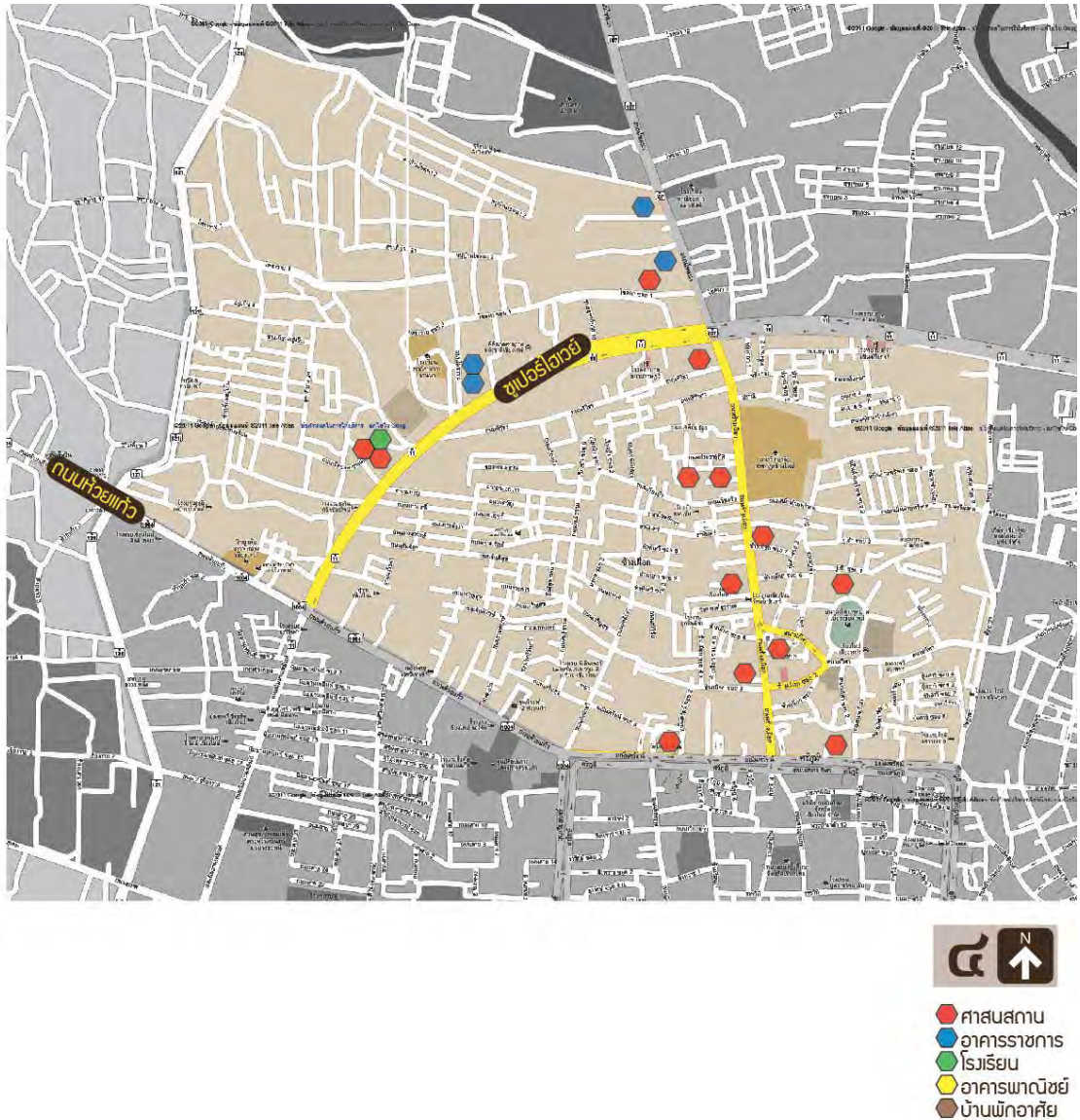
พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณ

กุเจ้านายฝ่ายเหนือในวัดสวนดอก

ตึกสุโขทัย รพ.สวนดอก

แผนที่แสดงตำแหน่งสถาปัตยกรรมที่เลือกศึกษาด้านทิศเหนือของเมืองเชียงใหม่

๓.๔ ตัวอย่างสถาปัตยกรรมด้านทิศเหนือของเมืองเชียงใหม่

ตามคติความเชื่อล้านนาแล้วทิศเหนือเมืองเป็นทิศมงคล เป็นทิศเข้าออกเมืองของกษัตริย์ทำวพญาต่างๆ เป็นทิศที่มาของโชคลาภความเจริญ ขณะเดียวกันก็เป็นทิศที่เคลื่อนทัพออกเมืองไปทำพิธีก่อนออกรบ เหนือเมืองเชียงใหม่มี ช่างสิงห์ อนุสาวรีย์บรรพชน และอนุสาวรีย์พญาช้างเผือก ซึ่งสะท้อนคติการบูชาความกล้าหาญและฤกษ์มงคลการศึก ด้านเหนือเมืองเต็มไปด้วยวัดจำนวนมาก ส่วนหนึ่ง

กลายเป็นวัดร้างมาหลายร้อยปี คงเหลือไว้ให้ศึกษา แสดงให้เห็นว่ากษัตริย์และพลเมืองในอดีตมีความศรัทธาในพุทธศาสนา

วัดเจ็ดยอด

วัดสำคัญที่พระเจ้าติโลกราชได้สร้างขึ้นอย่างมีแบบแผนเพื่อให้อำมาตย์ชาวหลวงซื้อหมื่นด้ามพร้าคตไปศึกษารูปแบบจากอินเดีย สร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๑๙๙๙ โปรดฯ ให้นิมนต์พระมหาเถระชื่อพระอุดมปัญญา มาสถิตเป็นอธิบดีสงฆ์องค์แรก โปรดฯ ให้แบ่งหน่อมหาโพธิ์เดิม ที่พระภิกษุสี่หลอนำมาจากศรีลังกาเอามาปลูกไว้ในอารามป่าแดงหลวงเชิงดอยสุเทพ เอามาปลูกขึ้นไว้ในวัดนี้ โดยสร้างเจดีย์เจ็ดยอดขึ้นเป็นเวทีรองรับการปลูกต้นศรีมหาโพธิ์ไว้ในบ่อด้านบน วัดนี้ได้รับการฝังภายใต้การจำลองคติสัตตมหาสถาน ๗ แห่ง ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้ความสำคัญกับการหันหน้าวัดไปทางทิศตะวันออกตามคติพุทธ สถาปัตยกรรมเจดีย์ต่างๆ และศิลปกรรมปูนปั้นมีความงดงามเป็นเอกของล้านนา ที่ผ่านมามีพบซากฐานวิหารหลวง ทางเดิน และศาลาบาตรและวัตถุโบราณจำนวนมาก เป็นที่สังคายนาพระไตรปิฎกโลกครั้งที่ ๘

ช่วงสิงห์

สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้ากาวิละเมื่อพุทธศักราช ๒๓๔๔ เพื่อเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในการทำพิธีตัดไม้ข่มนามก่อนออกศึก มีทั้งพิธีสงฆ์และไสยศาสตร์ รูปแบบช่วงสิงห์ได้จำลองลักษณะเมืองที่มีคันคูน้ำแบบย่อขนาดลง ตรงกลางสร้างฐานที่สร้างหอสิงห์สองหอ หอหนึ่งหันไปทางด้านทิศตะวันออก อีกหอหนึ่งหันไปทางทิศเหนือ สร้างด้วยโครงสร้างอิฐสอปูนทั้งหมด ทาปูนขาว มีโครงสร้างลักษณะพิเศษคือมีการใช้โครงสร้างก่ออิฐโค้ง (Arch) มีฐานปฐมาและบ่อน้ำตั้งอยู่บริเวณกลางช่วง

พระตำหนักดารารัณย์

เป็นอาคารที่ประทับของพระราชชายาเจ้าดารารัณย์ ภายหลังที่พระองค์ได้เสด็จแปรพระราชฐานมาอยู่เมืองเชียงใหม่ถาวรเมื่อในหลวงรัชกาลได้สวรรคต พระองค์ใช้สถานที่แห่งนี้ทรงงานสร้างความเจริญแก่ท้องถิ่นหลายด้าน พระองค์เลือกพื้นที่อำเภอแมริมนีเนื่องจากเห็นว่ามีความเหมาะสมและมีสภาพแวดล้อมและภูมิอากาศเป็นธรรมชาติดี รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นแบบร่วมสมัย เป็นอาคารรูปแบบฝรั่งเศสแบบบาร็อก (Baroque) หลังคาทรงตัดเฉียงที่หน้าจั่ว (Mansard) มีการประยุกต์รูปแบบให้เข้ากับสภาพแวดล้อมภูมิอากาศเมืองเชียงใหม่โดยการยกพื้นพระตำหนักให้สูง มีเฉลียงระเบียงเชื่อมต่อกับที่ว่างภายใน มีการเจาะช่องระบายอากาศที่ผนังแบบฝาไหลแต่ตกแต่งแบบตะวันตก มีห้องใต้หลังคาเพื่อใช้เก็บของและป้องกันไอร้อนที่แผ่ลงมาจากหลังคาได้

ศูนย์ราชการเชียงใหม่

ศูนย์ราชการถูกตั้งขึ้นภายใต้นโยบายการพัฒนาการดำเนินงานของหน่วยงานสังกัดกระทรวงมหาดไทย ทุกจังหวัดทั่วประเทศ การจัดตั้งศูนย์ราชการใช้ที่หลวงหรือที่ว่างเปล่ามาพัฒนา โดยมีการวางผังแม่บท ในการวางกลุ่มอาคารหน่วยงานต่างๆ อย่างเป็นระบบ มีการกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคาร แบบไทยร่วมสมัย สะท้อนเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และดูกลมกลืนกันในภาพรวม ศูนย์ราชการเชียงใหม่ ประกอบไปด้วยอาคารไทยล้านนาประยุกต์หลายหลัง ภายใต้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กแบบทันสมัย สะท้อนเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมด้วยการมุงหลังคาอาคารทรงจั่ว บางส่วนมีการซ้อนชั้นเล่นระดับ หลังคา บ้างประดับด้วยกาแล มีการใช้วัสดุที่เหมาะสมเรียบง่าย และประหยัด

อนุสาวรีย์ช้างเผือก

เรือนกาแลในศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

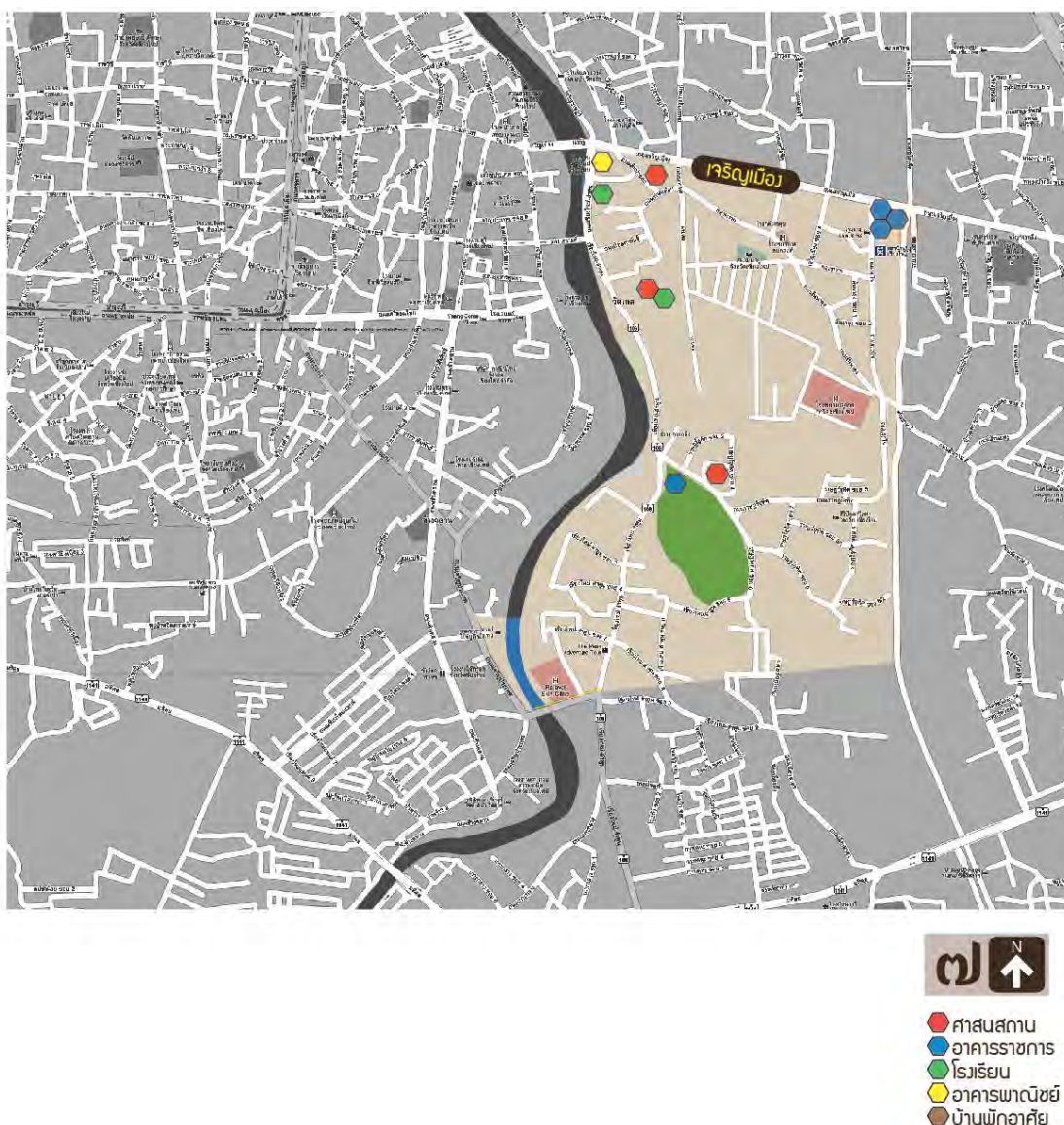
อาคารที่ว่าการอำเภอเมืองเชียงใหม่เดิม

วัดเจติยปล่อง หรือ วัดเชียงโสม

เจดีย์วัดกุเต้า

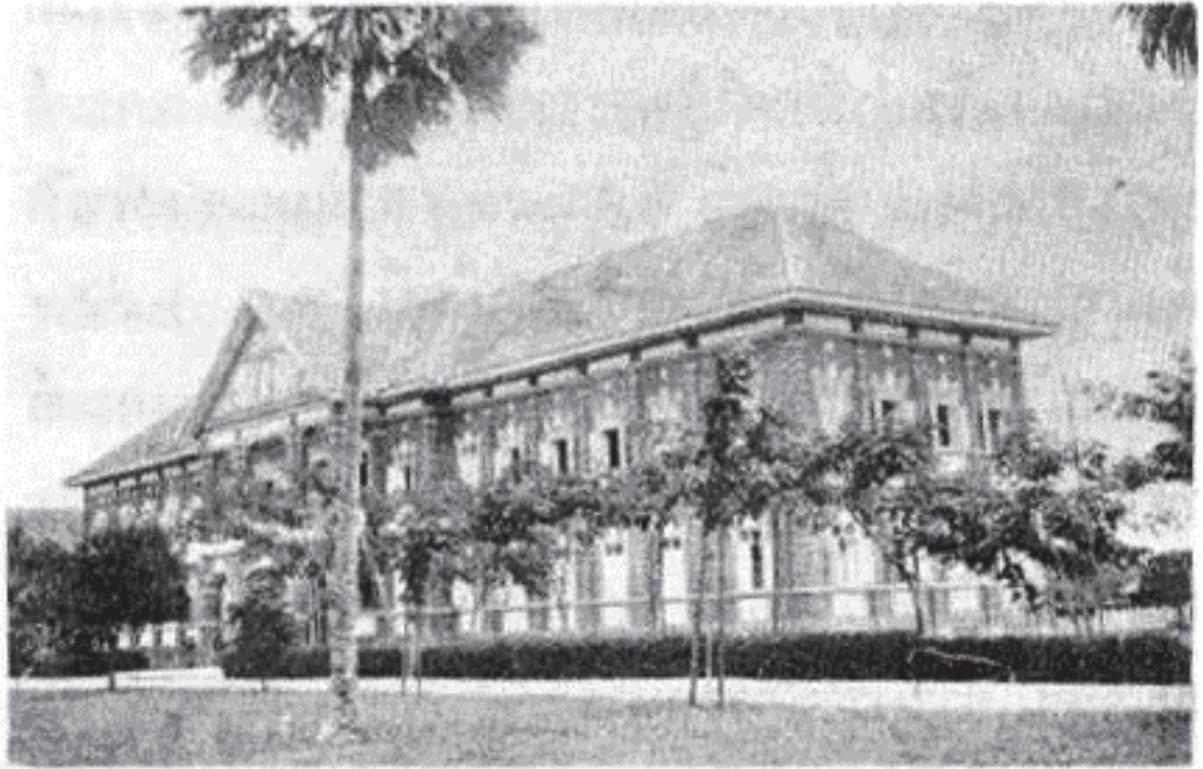

แผนที่แสดงตำแหน่งสถาปัตยกรรมที่เลือกศึกษาด้านทิศตะวันออกของแม่น้ำปิงเมืองเชียงใหม่

๓.๕ สถาปัตยกรรมด้านทิศตะวันออกของแม่น้ำปิงเมืองเชียงใหม่

ทิศตะวันออกเป็นชุมชนที่มีผู้คนอยู่อาศัยหนาแน่นมานาน รู้จักกันดีว่าเป็นย่านสันป่าข่อยและวัดท่า สะต๋อย เป็นชุมชนที่ขยายมาจากการค้าทางด้านตะวันตกของแม่น้ำปิง พื้นที่กว่าครึ่งเป็นค่ายกาวิ ละ ซึ่งเป็นค่ายทหารตั้งแต่ยุคแรกเมื่อได้ปรับเปลี่ยนระบบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตย และ เนื่องจากเป็นพื้นที่เชื่อมต่อไปยังสถานีรถไฟ ทำให้เกิดย่านโกดังสินขึ้นและโรงสีขึ้นมากมาย มีที่อยู่ของ ช่างและแรงงานและมีตลาด

อาคารตึกบัญชาการค่ายกาวิละ

เป็นอาคารแบบตึกฝรั่งที่สร้างขึ้นในสยามยุคแรกๆ ซึ่งมีรูปแบบสร้างตามอย่างบางกอก เช่น อาคารโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเดิมที่ถนนราชดำเนินใน โครงสร้างหลักเป็นระบบผนังรับน้ำหนักก่อด้วยอิฐสอปูน อาคารรุ่นแรกๆ เสริมเสาและคานไม้ภายใน ภายหลังใช้เทคโนโลยีคอนกรีตเสริมเหล็กมาช่วย นิยมยกพื้นตึกและมีช่องระบายอากาศเพื่อลดปัญหาความชื้นในอาคาร เป็นยุคที่นิยมนำสีพาสเทลมาทาสีตกแต่งผนังตึก เช่น สีเหลืองอ่อน สีปูนแดง และสีฟ้า เป็นต้น ภายหลังเป็นกระเบื้องดินเผาและพัฒนาเป็นกระเบื้องซีเมนต์ภายหลัง

สถานีรถไฟเชียงใหม่

สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อพระองค์ทรงดำริว่าการสร้างทางรถไฟจะนำพาความเจริญและความมั่นคงมาสู่ประเทศสยาม เมื่อทางรถไฟได้ถูกสร้างขึ้นประกอบกับการเริ่มมีรถยนต์ใช้ มีการตัดถนนขึ้นในเมืองจำนวนมาก ทำให้สะดวกแก่การเดินทางไปต่างพื้นที่และขนส่งสินค้า ทำให้การค้าผ่านแม่น้ำปิงถูกลดบทบาทลง ถนนเจริญเมืองจึงเต็มไปด้วยเฮือนแป ร้านค้า ที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ท่าแพและวัดเกตู ภายหลังเฮือนแปและห้องแถวไม้ถูกเปลี่ยนเป็นตึกแถวจำนวนมาก ทำให้เอกลักษณ์ในพื้นที่สูญหายไป อาคารสถานีรถไฟที่เห็นในปัจจุบันออกแบบโดยหม่อมหลวงโวทยากร ตัวอาคารประกอบไปด้วยโถงห้องจำหน่ายตั๋ว หอนาฬิกา มีรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ ซึ่งเป็นยุคแรกที่มีความคิดนำลักษณะไทยมาใช้ออกแบบอาคารสมัยใหม่

สถานีรถไฟเชียงใหม่ปัจจุบัน

สโมสรยิมคาน่า

ยิมคาน่าเป็นสโมสรของชาวอังกฤษที่มาตั้งรกรากที่เชียงใหม่ในอดีตและเหล่าข้าราชการชั้นสูง ตั้งเมื่อปี พุทธศักราช ๒๔๔๑ ด้วยการบริจาคเงินของกงสุลอังกฤษ บริษัทบอร์เนียว บริษัทบอมเบย์เบอร์มา และผู้ดูแลป่าไม้ของรัฐบาลสยาม (กรมป่าไม้) รวมถึงข้าหลวงเชียงใหม่ รวม ๑๔ คน เป็นสนามกอล์ฟแห่งแรกของประเทศไทย ที่มีสนามไคร์ฟยาวที่สุดถึง ๒๗๐ หลา มีที่ดินกว้างขวางในเขตบ้านเมืองกายมีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติสวยงาม อาคารสโมสรสร้างตามแบบโคโลเนียล (Colonial style) ขึ้นเดี่ยว มีช่องหน้าต่างตอนบนเป็นทรงโค้ง ปัจจุบันอยู่ในสภาพที่ถูกเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปมากโดยเฉพาะหลังคา

วัดเมืองสาทรหลวง

วิหารและเจดีย์ของวัดสร้างเมื่อพุทธศักราช ๒๔๑๒ สมัยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ เจ้าผู้ครองนคร
 เชียงใหม่ โดยมีพระอธิการเทพ และท้าวเชื่อนคำเป็นผู้ดำเนินการสร้าง มีลักษณะทรงล้านนา ก่อด้วย
 อิฐถือปูน เสาไม้สักเขียนลายทองบนพื้นรักและหาง ฝาผนังเขียนภาพจิตรกรรมโบราณ เป็นเรื่องราว
 เกี่ยวกับพุทธประวัติและพระเวสสันดร หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์หลาย
 ครั้ง อุโบสถก่อด้วยอิฐถือปูน ภายในเป็นภาพเขียนจิตรกรรมเรื่องทศชาติชาดก สร้างเมื่อพุทธศักราช
 ๒๕๒๑ หอไตรแบบล้านนาผสมอิทธิพลรูปแบบโคโลเนียลมี ๒ ชั้น ชั้นล่างก่อด้วยอิฐถือปูน ชั้นบนไม้
 สัก ประดับลายปูนปั้นสร้างเมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๒

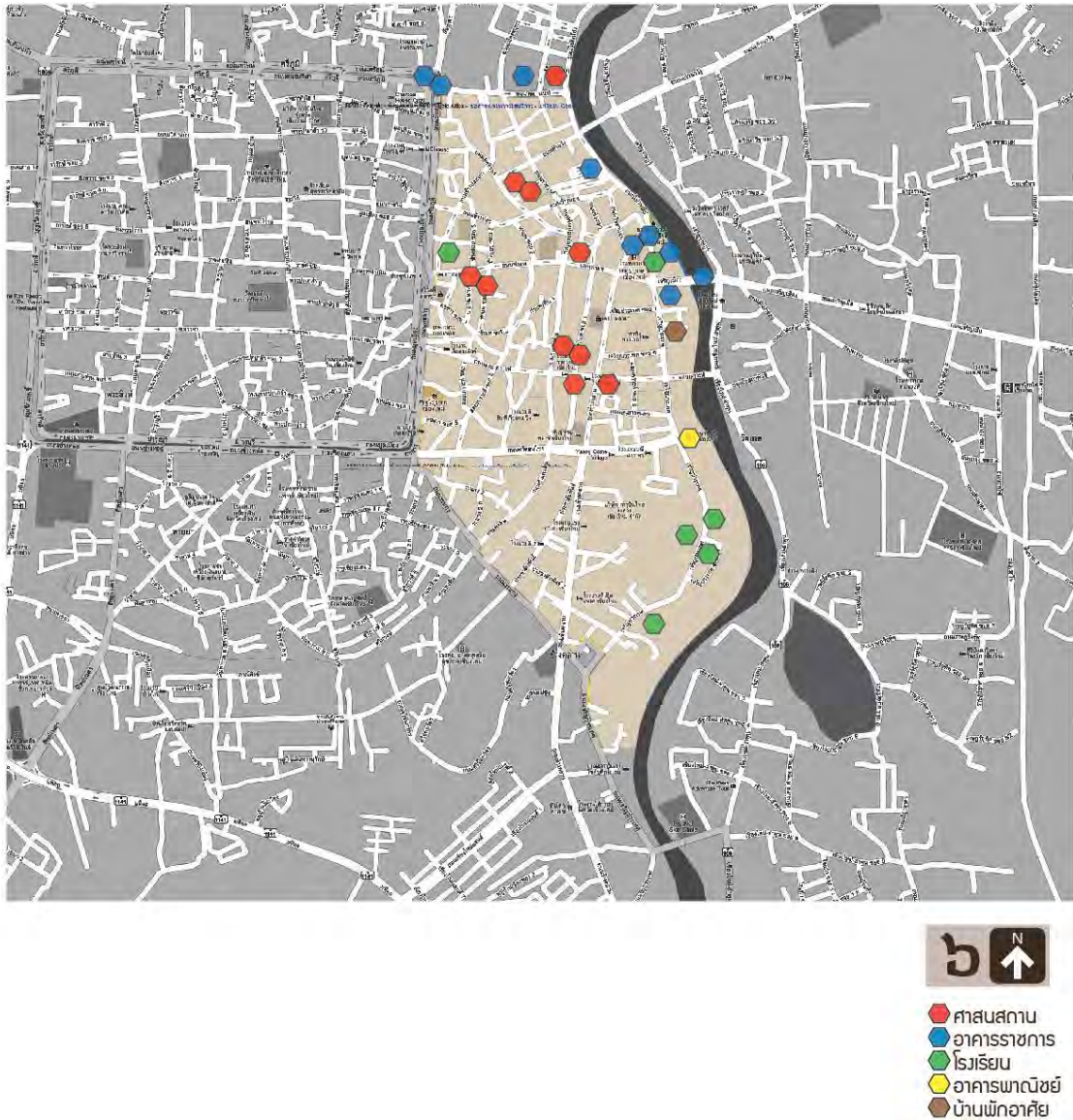
โบสถ์โรงเรียนเชียงใหม่คริสเตียน

วัดท่าสะต๋อย

เจดีย์วัดเมืองกาย

แผนที่แสดงตำแหน่งสถาปัตยกรรมที่เลือกศึกษาด้านทิศตะวันออกจรดแม่น้ำปิงของเมืองเชียงใหม่

๓.๖ สถาปัตยกรรมด้านทิศตะวันออกจรดแม่น้ำปิงของเมืองเชียงใหม่

พื้นที่ทิศตะวันออกนอกกำแพงเมืองเป็นที่ตั้งของชุมชนบ้านฮ่อม บ้านช้างม้อย ย่านกาดหลวง และย่านการค้าบริเวณถนนช้างคลานและถนนเจริญประเทศมาตั้งแต่อดีต เพราะเป็นพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างท่าเรือสินค้าและเมือง จึงทำให้มีความเจริญเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะเวลาประมาณ ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา

จากเพิงร้านค้าและเสื่อคนแป ถูกปรับเปลี่ยนเป็นห้องแถวอาคารพาณิชย์เกือบหมด อาคารเก่าที่เหลืออยู่ ไม่ได้รับการบูรณะเท่าที่ควรและมีแนวโน้มว่าจะถูกรื้อไปสิ้น

ชุมชนบ้านฮ่อม

เป็นชุมชนชาวไทยวนถูกกวาดต้อนมาจากเมืองเชียงแสน เมื่อประมาณปีพุทธศักราช ๒๓๓๙ ในสมัย พระเจ้ากาวิละ ในอดีตชาวบ้านฮ่อมมีเอกลักษณ์พิเศษทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม การแต่งกาย และ อาหารการกินของตน ในชุมชนมีศาลเจ้าพ่อบ้าน มีวัดพันตอง วัดบุพพาราม และวัดลอยเคราะห์ล้อมอยู่ เดิมมีเรือนกาแลและเรือนแบบพื้นเมืองอยู่หลายหลัง แต่ถูกรื้อถอนไปเกือบหมด ปัจจุบันคนในชุมชน พยายามฟื้นฟูกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี หลายอย่าง

พิพิธภัณฑสถานไปรษณียากร

เป็นที่ทำการไปรษณีย์แม่ปิงของเมืองเชียงใหม่ สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ การสื่อสารแห่งประเทศไทย ได้ปรับเป็นพิพิธภัณฑสถานเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๓๓ เป็นอาคารคอนกรีต 2 ชั้น มีรูปแบบเป็นตึกแบบ ตะวันตก (Neo-classic style) มุขด้านหน้าตกแต่งงดงามเป็นพิเศษด้วยการตกแต่งคิ้วบัวเสาและ ระเบียงชั้นบน รวมทั้งมีบัวคาดตัวอาคาร ช่องหน้าต่างเดิมเป็นไม้และมีบานเกล็ดระบายอากาศ เป็น โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก

สถานีตำรวจภูธรแม่ปิง

สร้างเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๗๒ มีรูปแบบสถาปัตยกรรมอิทธิพลแบบโคโลเนียลที่เป็นที่นิยมมาก่อนในสุมาตราและปีนังซึ่งเป็นพื้นที่อาณานิคมของอังกฤษ คนแถบนั้นเรียกว่าทรง “กะหลาป่า” แต่คนไทยนิยมเรียกว่าทรงปั้นหย่า รูปแบบนี้ได้แพร่หลายในการออกแบบก่อสร้างอาคารราชการต่างๆ ในกรุงเทพฯ ก่อนแพร่มาสู่เชียงใหม่และหัวเมืองต่างๆ โครงสร้างหลักอาคารเป็นไม้รองรับด้วยเสาและคานคอนกรีตเสริมเหล็ก รวมทั้งส่วนบันไดทางขึ้น เดิมมีห้องขังอยู่ชั้นบน ปัจจุบันไม่มีการขังผู้ต้องหาบนอาคาร ลักษณะพิเศษคือหน้าจั่วตกแต่งแบ่งช่องลายบานเกล็ด ราวระเบียงมีโครงสร้างลวดลายแบบเรขาคณิต ที่นิยมกันมากในสมัยนั้น ฝาผนังเป็นไม้แผ่นตีซ้อนตามนอน หลังคามุงด้วยกระเบื้องซีเมนต์

บ้านหลวงโยนธการ

เป็นอาคาร 2 ชั้นสถาปัตยกรรมอิทธิพลโคโลเนียล (Colonial style) หรือขนมปังขิง ฝั่งเรือนเป็นแบบตะวันตก มีเฉลียง (Veranda) และระเบียง (Balcony) รอบห้องอาคาร ชั้นบนเป็นเรือนไม้แบบล้านนาพัฒนามาจากรูปแบบเรือนกาแล มีหลังคาซ้อนชั้นประยุกต์แบบวัดพม่า ประดับชายคาด้วยไม้ฉลุ ชั้นล่างเป็นอาคารทรงตึกฝรั่งก่ออิฐฉาบปูนเป็นโครงสร้างผนังรับน้ำหนัก มีซุ้มโค้งกลม ตกแต่งด้วยคิ้วบัวและหัวเสาปูนปั้น สร้างเมื่อปี พุทธศักราช ๒๔๒๐ หันหน้าอาคารไปทางถนนเจริญประเทศ มีความสวยงามทุกด้าน

หอไตรวัดมหาวัน

คุ้มเจ้าแก้วนารัฐ

อาคารเก่าแบบโคโลเนียลบนถนนท่าแพ

อาคารรัตนผลแบบ Neo-classic

หอไตรวัดช้างม้อง

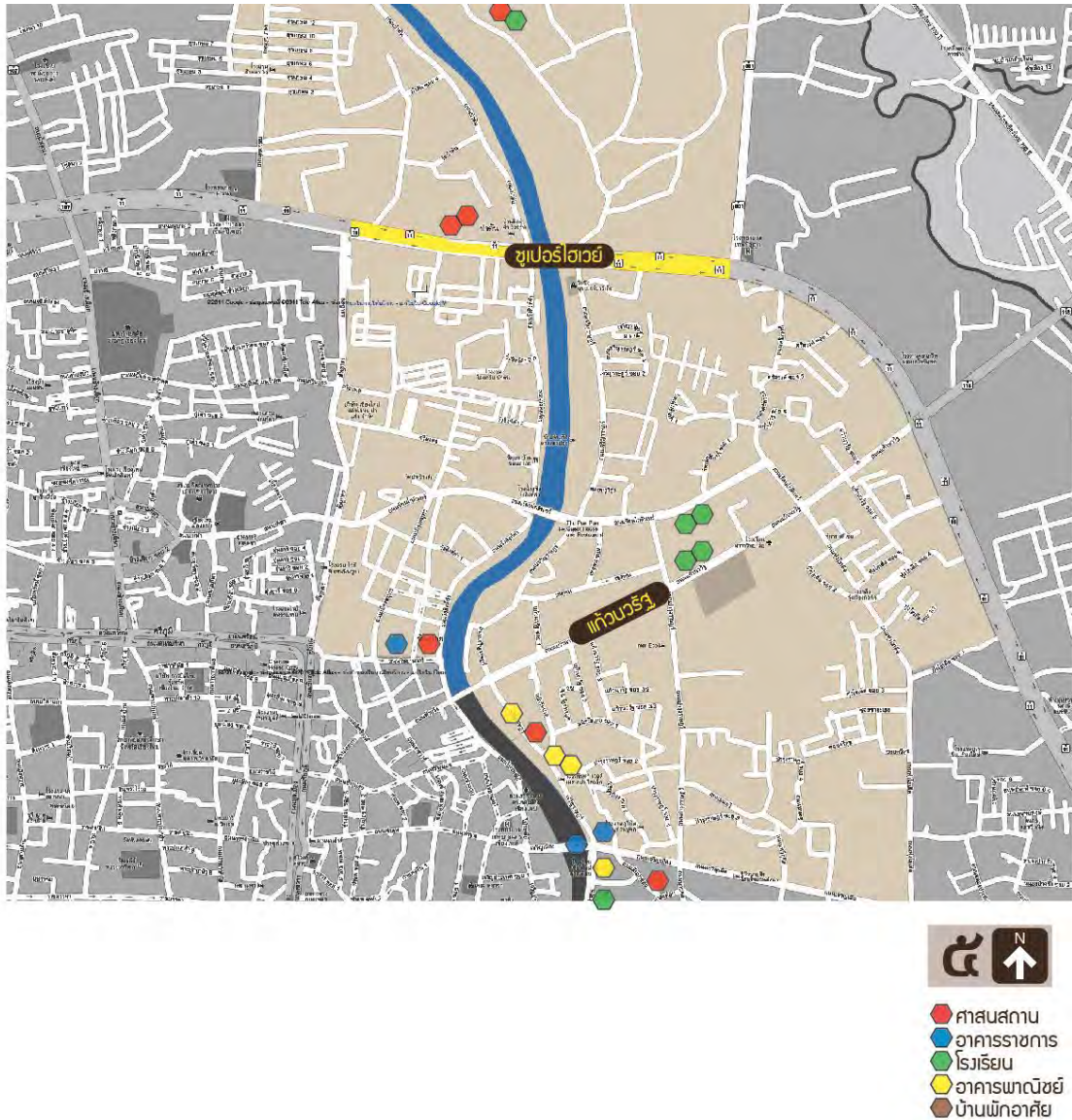
วัดหนองคำ

เจดีย์วัดแสนฝาง

อาคารพาณิชย์แบบโคโลเนียลสีแยกอุตุ

แผนที่แสดงตำแหน่งสถาปัตยกรรมที่เลือกศึกษาด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองเชียงใหม่

๓.๗ สถาปัตยกรรมริมแม่น้ำปิงทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองเชียงใหม่

เจ้าเมืองเชียงใหม่ในสมัยรัชกาลที่สี่เป็นต้นมาได้มีนโยบายกำหนดให้ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงเป็นทำ
 ขนส่งสินค้าทางเรือและที่อยู่อาศัยของชาวจีน ชาวอินเดีย และชาวอังกฤษ ส่วนริมแม่น้ำปิงฝั่งตะวันตก
 มีชาวพม่า ชาวไทใหญ่ และชาวตะวันตก ภายหลังมีคนจีนขยายหลักแหล่งไปอยู่ทางกาดหลวงมากขึ้น
 ทิศตะวันออกมีความเจริญขึ้นเนื่องจากการเกิดขึ้นของสถานีรถไฟและการตัดถนนเชื่อมโยมมายังทำน้ำ

ถนนสายสำคัญได้แก่ถนนเจริญเมือง และถนนแก้ววรัฐ เป็นเส้นทางเชื่อมโยงไปอำเภอคำม่างเคียง มีสถานศึกษาโรงพยาบาล และศาสนสถานหลายแห่ง

ชุมชนวัดเกต

เป็นชุมชนย่านการค้าที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ เมื่อสยามได้ขยายการค้าทั้งในและนอกประเทศ ทำให้มีพ่อค้าเดินทางมาค้าขายในเชียงใหม่จำนวนมาก ทำวัดเกต ทำช้าง และทำแพ เป็นท่าน้ำใหญ่ที่รองรับเรือสินค้าจากอยุธยาและกรุงเทพฯ เมื่อเวลาผ่านไป พ่อชาวจีนจำนวนมากแต่งงานกับสาวเชียงใหม่และตั้งรกรากอยู่ที่วัดเกต พ่อค้าชาวอินเดียและชาวอังกฤษได้มาค้าขายเช่นกัน ย่านวัดเกตจึงมีวัดซิกข์ และโบสถ์คริสต์ เอื้อนแปเป็นเรือนร้านค้าลำานาที่เกิดขึ้นก่อน ภายหลังเรือนร้านค้าแบบจีนเข้ามามีอิทธิพลต่อรูปแบบมากขึ้น และมีการผสมผสานรูปแบบโคโลเนียล (Colonial style) หรือที่เรียกว่าเรือนขนมปังขิง ทำให้มีความงดงาม ช่างก่อสร้างส่วนใหญ่เป็นจีน และชาวไทยใหญ่จากพม่า ในยุคนั้นมีการค้าไม้มากและหาซื้อได้ง่าย

โบสถ์คริสต์จักรที่ ๑

พุทธศักราช ๒๔๐๗ สมัยพระเจ้ากาวิโรสุริยวงศ์เป็นผู้ครองนคร มีฝรั่งคนแรกได้มาถึงเชียงใหม่ ชื่อ แดเนียบ (ดานิเอล) แม็คคิลวารี เมื่อได้ขออนุญาตเจ้าเมืองเชียงใหม่ให้ประกาศคริสต์ศาสนาในนครเชียงใหม่ได้ โดยอนุญาตให้หาเลือกซื้อที่ดินได้ตามความพอใจ จึงมาซื้อที่ดินริมฝั่งแม่น้ำปิงด้านตะวันออก สร้างโบสถ์ไม้ขึ้น ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของโรงเรียนเชียงใหม่คริสเตียน ในปีพุทธศักราช ๒๔๓๒ มีครอบครัวคริสเตียนครอบครัวหนึ่งในสหรัฐอเมริกา ได้บริจาคทุนสร้างโบสถ์คริสต์จักรที่หนึ่งเชียงใหม่ เทเลอร์ พอทเตอร์ สถาปนิกของสภาคริสตจักรได้เป็นผู้ออกแบบ แบบแปลนโบสถ์ได้ชนะการประกวดในสหรัฐอเมริกา ได้รับรางวัลที่ 1 เป็นรูปแบบทันสมัย (Modern) เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก มีช่องกระจกวงกลมเหล็กและไม้ มีรูปทรงสง่าแปลกตา

โรงเรียนปรินส์รอแยล

เป็นโรงเรียนชายแห่งแรกในล้านนาที่สอนแบบตะวันตก ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ปีพุทธศักราช ๒๔๓๐ โดยศาสตราจารย์เดวิด กอร์มเลย์ คอลลินส์ มิชชันนารีคนอเมริกันเพรสไบทีเรียน เดิมมีที่ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงที่บ้านวังสิงห์คำ รู้จักกันในนามโรงเรียนชายวังสิงห์คำ ได้ย้ายมายังฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงในที่กว้างขวางกว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งยังทรงเป็นสยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จทรงวางศิลารากอาคารบัลเลอ์ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๙ และพระราชทานนามโรงเรียนใหม่ว่า "The Prince Royal's College" ในโรงเรียนประกอบไปด้วยอาคารเรียนและบ้านพักประยุกต์แบบโคโลเนียล ส่วนโบสถ์คริสต์เป็นแบบอเมริกัน-นีโอคลาสสิก (American Neo-classic)

สมาคมพ่อค้าจีน

หลังจากเมื่อร้อยกว่าปีที่แล้วที่ชาวจีนได้มาตั้งรกรากและแต่งงานกับคนเชียงใหม่ แต่เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางการค้าและมิตรภาพที่ดีระหว่างชาวจีนในเมืองเชียงใหม่ด้วยกัน จึงทำให้เกิดการสร้างสมาคมขึ้นที่ถนนเมืองสมุทรข้างสโตนโรตารีประมาณสี่สิบกว่าปีที่ผ่านมา กิจกรรมในสมาคมได้แก่ การจัดเลี้ยงสังสรรค์ พุดคุย เล่นกีฬา อาคารสมาคมสร้างด้วยโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กเป็นอาคารได้รับอิทธิพลตึกฝรั่งหลังคาปั้นหยาดสมการสร้างลายระเบียงแบบจีน รูปแบบเรียบง่ายประหยัด ใช้ช่างจีนมาก่อสร้าง ภายหลังเมื่อชาวจีนยุคแรกๆ ได้ลดจำนวนลงแล้ว กิจกรรมดังกล่าวจึงหมดสิ้นไป ลูกหลานได้ผสมกลมกลืนเป็นชาวเชียงใหม่ไปหมด

บ้านแฮริส

ร้านแกลลอรี

วัดบ้านท่อ

วัดชะขาว

วัดเมืองล้ง

แผนที่แสดงตำแหน่งสถาปัตยกรรมที่เลือกศึกษาด้านทิศใต้ของเมืองเชียงใหม่

๓.๘ ตัวอย่างสถาปัตยกรรมด้านทิศใต้ของเมืองเชียงใหม่

ทิศใต้เมืองเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยขนาดใหญ่ ประกอบไปด้วยชุมชนวัวลาย ชุมชมวัดศรีสุพรรณ ชุมชนนันทาราม ชุมชนศรีปิงเมือง และชุมชนข้าวก้อมเป็นหลัก ในอดีตเป็นที่อยู่ของประชากรที่มีความสามารถด้านงานช่างต่างๆ เช่น ช่างเงิน ช่างทอง ช่างถม ช่างรัก ช่างสาน เป็นต้น ในสมัยพื้นเมืองเชียงใหม่หลังตกอยู่ใต้อาณาจักรพม่า พระเจ้ากาวิละได้ชักชวนคนไทเงิน ไทใหญ่ ไทลื้อ เข้ามาอยู่ในพื้นที่นี้จำนวนมาก

ทั้งมีความศรัทธาในพุทธศาสนากันมาก ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและสร้างสรรค์หัตถกรรมและวัดอย่างงดงาม

วัดศรีสุพรรณ

วัดศรีสุพรรณเป็นวัดกลางชุมชนช่างโลหะของย่านถนนวัวลาย ชาวบ้านมีฝีมือทางด้านหัตถกรรมการต้องแต่งโลหะ เช่น เงิน ทองเหลือง งานจักสานและเครื่องถม และหัตถกรรมทั่วไปอื่นๆ ด้วยความเจริญของชุมชนอย่างต่อเนื่องทำให้วัดถูกสร้างอย่างงดงามและมีการบูรณะกันมาหลายสมัย สร้างขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยพระเมืองแก้วหรือพระเจ้าพิลกปนัดดาธิราชและพระราชมารดา วิหารรูปทรงล้านนาคือมีระนาบหลังคาซ้อนขึ้นทั้งส่วนหน้าและส่วนหลัง มีสัดส่วนแบบพื้นเมืองเชียงใหม่ พระบรมธาตุเจดีย์ พระอุโบสถหลังเดิมสร้างขึ้นภายหลัง พระอุโบสถเงินหลังใหม่เป็นรูปแบบล้านนาประยุกต์ใช้เทคนิคตกแต่งด้วยการต้องลาย (ดุน) ด้วยวัสดุสมัยใหม่คือสแตนเลสและอลูมิเนียมทั้งงดงามดังศิลปะเครื่องเงิน

เรือนร้านค้าริมถนนวัวลาย

เรือนร้านค้าพื้นเมืองเดิมพัฒนามาจากการวางสินค้าบนแคร่ การสร้างผาม (เพิง) หรือซุ้มฮ้าน (ร้าน) ริมถนนวัวลาย เมื่อเศรษฐกิจมีการเติบโตสูงมากตั้งแต่ประมาณปีพุทธศักราช ๒๕๐๐ เป็นต้นมา เริ่มมีกระแสการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวนิยมสินค้าหัตถกรรม ทำให้ย่านวัวลายที่เป็นย่านผลิตสินค้าหัตถกรรมในเมืองเชียงใหม่ มีความเจริญเติบโตขึ้นมาก เกิดการสร้างเฮือนแป (เรือนร้านค้าพื้นเมืองชั้นเดียวด้านหลังมีช่องและสวน) ที่หันขายทางด้านขนานออกสู่ถนน แล้วถูกรื้อเปลี่ยนเป็นอาคารห้องแถวไม้หรือครึ่งปูนครึ่งไม้ภายหลัง ปัจจุบันหลงเหลือจำนวนน้อย ส่วนเฮือนแปแบบเดิมได้หายไป ถูกแทนด้วยตึกแถวคอนกรีต

กลุ่มเจดีย์ร้างทิศใต้ประตูเชียงใหม่

ชุมชนทิดได้ประตู่เชียงใหม่เคยหนาแน่นไปด้วยการอยู่อาศัยของชาวไทเขิน ไตลื้อ และไตยวน อดีตเน้นทำหัตถกรรมและกสิกรรมเชื่อมต่อพื้นที่นอกกำแพงดินออกไปทางทิศใต้ เมื่อสังคมและเศรษฐกิจเมืองเชียงใหม่เปลี่ยนไป ทำให้เปลี่ยนลักษณะการเลี้ยงชีพไปทางด้านอุตสาหกรรมครัวเรือนและการค้า แต่พบว่าบริเวณที่มีที่อยู่อาศัยแทรกอยู่กับซากโบราณสถานจำนวนมาก เนื่องจากไม่ได้มีการวางแผนป้องกันเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ชุมชนไว้ จึงเกิดการบุกรุกของผู้อพยพเข้าเมืองจำนวนมาก เจดียวิรางได้แก่ วัดยางกวง วัดธาตุกลาง วัดเชียงทอง เป็นต้น

ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่

ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่สร้างขึ้นโดยภาคเอกชนมานานกว่า ๔๐ ปี เป็นสถานที่จัดแสดงทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชม ในโครงการประกอบไปด้วยเรือนกาแล ซ้อ-หงส์ เป็นเรือนกาแลเชียงใหม่ที่รักษาไว้ในสภาพที่สมบูรณ์ ตั้งไว้เป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง มีหอไตรล้านนาโบราณที่ผาติกรรมมาจากวัดล้ามข้างกลางเมืองเชียงใหม่ มาไว้ลานด้านหน้าทางเข้าศูนย์ การวางผังได้แบ่งส่วนกิจกรรมเป็นหมู่บ้านชาวเขาจำลอง และส่วนแสดงทางหัตถกรรมและพิพิธภัณฑ์ผ้าโบราณ สถาปัตยกรรมแบบประยุกต์พื้นถิ่นเชียงใหม่ ทั้งกลุ่มเรือนชาวเขา เรือนชาวไต และอาคารกิจกรรมต่างๆ วัสดุก่อสร้างเน้นการใช้ไม้

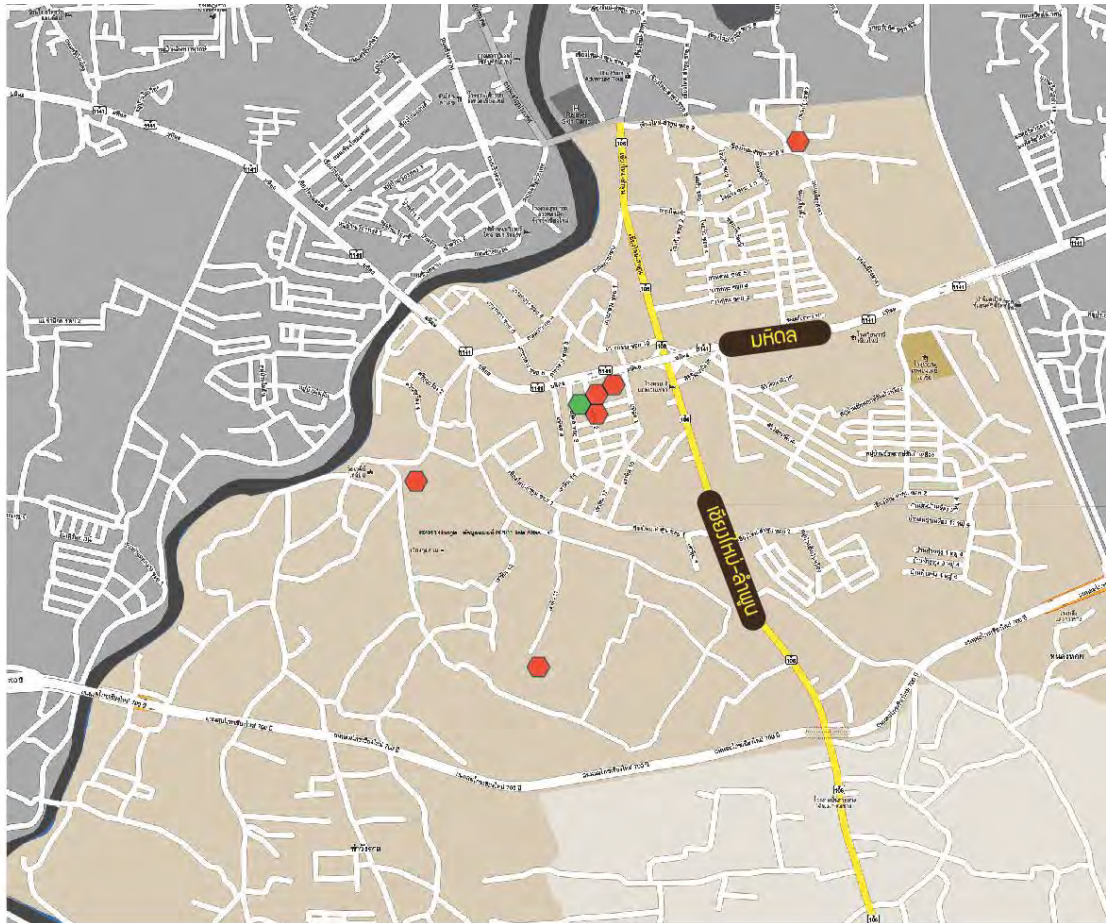
อุโบสถเงินวัดศรีสุพรรณ

เจดีย์วัดยางทอง

วัดศรีปิงเมือง

แผนที่แสดงตำแหน่งสถาปัตยกรรมบริเวณชุมชนเวียงกุมกามและวัดเส้าหิน

๓.๙ ตัวอย่างสถาปัตยกรรมบริเวณชุมชนเวียงกุมกามและวัดเส้าหิน

เป็นพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานมาเนิ่นนานก่อนสร้างเมืองเชียงใหม่ คนพื้นถิ่นเดิมเป็นชาวลัวะและเม็ง พื้นที่ริมแม่น้ำปิงย่านนี้เป็นท่าขนส่งสินค้าทางเรือและเป็นย่านการค้าที่สำคัญมาตั้งแต่สมัยท้าวสุทไธสง แต่ประสบปัญหาน้ำท่วมในฤดูน้ำหลากอยู่เนืองๆ ทำให้พญามังรายตัดสินใจย้ายไปสร้างเมืองเชียงใหม่ที่

อยู่บนเนินทางด้านเหนือ ด้วยการเป็นชุมชนโบราณจึงปรากฏซากโบราณสถานที่โดนน้ำท่วมจำนวนมาก วัดต่างๆมีการซ่อมสร้างมาหลายยุคสมัย ศึกษาได้จากโครงสร้างและแบบแผนทางสถาปัตยกรรม

วัดเสาดิน

อยู่ทางทิศเหนือของเวียงกุมกาม ร่วมสมัยกับเวียงกุมกามช่วงพุทธศักราช ๑๘๒๗ – ๒๑๐๑ วิหารยกฐานสูงเพื่อหนีน้ำ ตัวบันไดเป็นรูปนกหัสติลิงค์ลักษณะคล้ายแม่ไก่มีหงอน โครงสร้างส่วนฐานก่ออิฐสอปูนยกเก็จ เสาและโครงสร้างหลังคาทำด้วยไม้สัก มุงด้วยกระเบื้องดินขอ ป่านลมและข้อฟ้าทำด้วยไม้แกะสลักเป็นรูปพญานาคประดับกระจกสี โครงสร้างหน้าเหนบหรือหน้าจั่วแบบมั่วต่งใหม่ ตกแต่งลายไม้ปิดทองประดับกระจกเป็นรูปดอกประจำยาม แท่นแก้วภายในวิหาร (ฐานพระ) มีลักษณะเด่นที่สร้างเป็นสี่ชั้น คนชุมชนเดิมน่าจะเป็นชาวลัวะที่มีความคติความเชื่อเดียวกับเสาดินทิล เป็นเสาดินที่พระอินทร์ประทานลงมาเพื่อให้เกิดความสุขสงบจึงได้สร้างวัดทับลงไปในพื้นที่ หอไตรเป็นรูปแบบพื้นเมืองเชียงใหม่ อุโบสถได้รับการบูรณะใหม่โดยเพิ่มเติมลายใหม่เข้าไป ส่วนของเจดีย์ถูกบูรณะเป็นแบบอย่างของพม่า

เวียงกุมกาม

เป็นเมืองโบราณริมแม่น้ำปิงทางทิศใต้เมืองเชียงใหม่ ประกอบด้วยพื้นที่ที่มีคันดินคูน้ำล้อมรอบ แสดงให้เห็นระบบภูมิปัญญาการชักน้ำจากแม่น้ำปิงเข้าสู่คูเมือง ผังเมืองเป็นรูปคล้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้า กลางเมืองมีตำแหน่งที่ตั้งของเสื่อเมืองหรือหลักเมือง ปัจจุบันตำแหน่งดังกล่าวเป็นวัดกานโถมที่พื้นเมืองเชียงใหม่ระบุว่าพญามังรายได้ให้ช่างกานโถมปรุงโครงสร้างวิหารมาจากเมืองโยนกเชียงแสนแล้วมาประกอบขึ้นที่นี่ รูปแบบโครงสร้างดังกล่าวเรียกว่าวิหารแบบ “ม้าตั้งใหม่” ถือได้ว่าเป็นรูปแบบที่พญามังรายได้นำมาให้เกิดการแพร่หลายที่เชียงใหม่

ศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม

เป็นสถานที่ที่ให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับข้อมูลเวียงกุมกาม เป็นพื้นที่ที่เป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว ตัวอาคารออกแบบโดยประยุกต์สถาปัตยกรรมล้านนาประเภทวิหารในโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ผู้ออกแบบพยายามรักษาสักส่วนรูปทรงแบบวิหารของวัดทองถิ่นเชียงใหม่โดยรอบที่ตั้ง หลังคามุงด้วยกระเบื้องลอนเคลือบสี ผังอาคารมีลักษณะสมัยใหม่เรียงลำดับตามประโยชน์ใช้สอยของศูนย์ข้อมูล วัสดุไม้ใช้ก่อสร้างแต่เพียงน้อยบริเวณหน้าจั่วและบ้านลม วัสดุส่วนอื่นเป็นวัสดุสมัยใหม่ทั้งหมด

วัดเจติยเหล็ก

ชาวเชียงใหม่เรียกว่า วัดกู่คำ สร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๑๘๓๑ โดยพญามังราย ทรงให้ช่างไปถ่ายแบบเจติย จากวัดจามเทวีลำพูน มาเป็นต้นแบบ เพื่อนำมาบรรจุพระบรมธาตุ โดยสร้างเจติยวัดนี้มีขนาดฐานกว้าง ๘ วา ๑ ศอก สูง ๒๒ วา ฐานรากเป็นชั้นทรายหยาบ ทรายละเอียด และมีศิลาแลงรองรับองค์พระเจติยที่สร้างด้วยอิฐลั่นสนอปูน ตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้น ส่วนยอดหุ้มทองจังโกและมีฉัตร มีคหบดีชาว

พม่าคือหลวงโยนธการบูรณะขึ้นใหม่โดยใช้ช่างจากพม่า ลักษณะสถาปัตยกรรมจึงมีรูปแบบศิลปะแบบพม่าผสม

วัดปู่เปี้ย

วัดกานโถม

หอไตรวัดเสนาหิน

แผนที่แสดงตำแหน่งสถาปัตยกรรมบริเวณชุมชนวัดตันแก้วและวัดบ้านกาด

๓.๑๐ ตัวอย่างสถาปัตยกรรมบริเวณชุมชนวัดตันแก้วและวัดบ้านกาด

ตำบลขุนคองตำบลขุนคองเป็นแหล่งชุมชนสำคัญหนึ่งในอำเภอหางดง ในอดีตเป็นพื้นที่เมืองละโว้อันเป็นหน้าด่านเมืองหริภุญชัย ได้ถูกลดความสำคัญลงไปในสมัยล้านนา ปัจจุบันประกอบไปด้วย ๘ หมู่บ้าน คนในชุมชนเป็นคนผสมผสานชาติพันธุ์ไทลื้อเมืองยองและลัวะมาแต่โบราณ ปัจจุบันสภาพแวดล้อมภูมิทัศน์ชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปมาก เนื่องจากความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะธุรกิจการ

ท่องเที่ยวและการผลิตสินค้าหัตถกรรมจากไม้ สภาพแวดล้อมชุมชนหมู่บ้านมีหอเสื่อบ้านกลางชุมชน รายล้อมด้วยทุ่งข้าวกว้างใหญ่ มีทางสัญจรเชื่อมกันระหว่างหมู่บ้าน วัดตั้งอยู่ขอบหมู่บ้านติดกับทุ่งนา ทิศใดทิศหนึ่ง เรือนไม้โบราณถูกรื้อไปเกือบหมด ยังหลงเหลือหลงข้าวจำนวนหนึ่งให้ศึกษา

วัดต้นแก้ว

ปัจจุบันหลงเหลือสถาปัตยกรรมโบราณคือซากองค์เจดีย์เพียงอย่างเดียว เป็นสิ่งสะท้อนถึงความเจริญของพื้นที่ที่เคยมีชื่อว่าเวียงละโว้ จากรูปแบบที่เห็น เจดีย์มีลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมแบบล้านนา ประมาณ พุทธศตวรรษที่ ๒๒ ลงมา เพราะมีรูปแบบฐานเขียง องค์เจดีย์สี่เหลี่ยมยกเก็จ ส่วนยอดเจดีย์พังทลายไปไม่สามารถเห็นรูปแบบเดิม วิหารเดิมน่าจะอยู่ด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ตามคติการวางผังแบบวัดในล้านนา

วัดบ้านกาด

เป็นวัดชุมชนบ้านกาดซึ่งอยู่ติดกับบ้านต้นแก้ว สันนิษฐานว่ามีอายุใกล้เคียงหรือน้อยกว่าวัดต้นแก้ว รูปแบบสถาปัตยกรรมเจดีย์ที่ปรากฏเป็นรูปแบบที่ถูกบูรณะผิดเพี้ยนไป แต่ส่วนฐานและองค์เจดีย์ คล้ายคลึงกับเจดีย์วัดต้นแก้ว น่าจะมีรูปแบบที่เหมือนกัน วิหารเป็นรูปแบบที่สร้างใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวอุโบสถ สองอาคารสร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก มีการตกแต่งปูนหล่อและจกสีบางส่วน ในวัดมีกุฏิ ที่สร้างขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๓๗ มีรูปแบบอิทธิพลของอาคารไม้โคโลเนียลแบบกลายๆ คือมี โครงสร้างหลักเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ผนังและโครงหลังคาส่วนบนเป็นไม้ ตกแต่งด้วยคิ้วไม้และแผ่นไม้ ฉลุลาย หลังคาทรงปั้นหยาคลุมด้วยกระเบื้องลอนคู่

เรือนพื้นบ้านหลังสุดท้ายของบ้านกาด

เจ้าของเรือนคือตามา บ้านเลขที่ ๖๓ ต.ขุนคอง เป็นเรือนพื้นบ้านที่เหลือหลังสุดท้ายที่สะท้อนภูมิปัญญาในการก่อสร้างบ้านของชาวล้านนา รูปแบบเรือนเป็นเรือนยุคหลังที่พัฒนามาจากเรือนกาแล มีอายุเรือนประมาณ ๔๗ ปี เดิมมีสมาชิกในครอบครัวประมาณ ๗ คน ตัวเรือนแบ่งเป็นเรือนนอนสองเรือนแยกกลางด้วยฮ่อมชาน (ทางเดินกลาง) ส่วนชานมุงด้วยหลังคามีสองชั้น แผ่นด้านข้างและม้านั่งด้านหน้าใต้ถุนโล่งเพื่อเก็บของใช้ในชีวิตประจำวันและเลี้ยงสัตว์ถือเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ เสาหน้าบันได้เรียกว่า “เสาแหล่หมา” บนเรือนมีเต็นท์หน้าห้องนอน และครัวด้านหลัง เดิมหลังคาเป็นกระเบื้องดินเผา ฝาผนังยังเหลือส่วนที่เป็นวัสดุแบบเดิมด้านหลังเรือน คือ ฝาซี่ล่าย หรือฝาที่มีโครงไม้สานด้วยไม้ไผ่

หลองข้าว

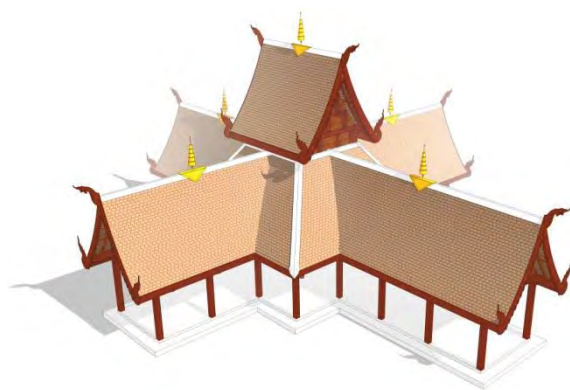
ในชุมชนบ้านกาดและบ้านต้นแก้วยังพอหลงเหลือหลองข้าวที่มีสภาพสมบูรณ์ ในอดีตชาวบ้านจะใช้ไม้สักสร้างเรือนและหลองข้าว หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินขอ หลองข้าวเป็นสิ่งแสดงฐานะของครัวเรือน บ้านที่มีฐานะดีมักมีหลองข้าวไม้สักขนาดใหญ่ สร้างในสัดส่วนและการตกแต่งที่งดงาม ชาวล้านานิยมสร้างหลองข้าวไว้ติดกับช่วงบ้านด้านหน้าเรือนใกล้กับทางเข้าบ้าน เพื่อสะดวกในการขนข้าวที่เก็บเกี่ยวมาจากทุ่ง ปกติหลองข้าวไม่มีบันได หากต้องการขึ้นจะใช้เก็น (บันไดลิง) ไต่ขึ้นไปเพื่อนำข้าวลงมา ในอดีตจะมีการทำพิธียกข้าวขึ้นหลอง เป็นการบูชาพระแม่โพสพ หลองข้าวมีเสาที่ใหญ่แข็งแรงทนทาน และนิยมทำสิ่งกันขวางรอบเสาเพื่อไม่ให้สัตว์เล็ก เช่น กระจอกและหนูสามารถปีนขึ้นไปกัดแทะข้าวได้

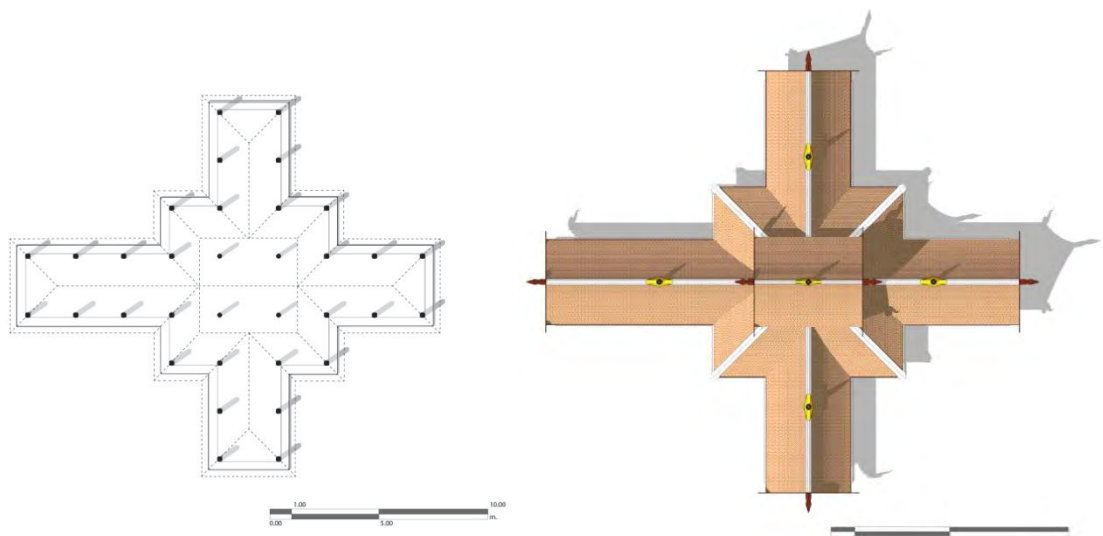
ภูมิทัศน์ข้างถนนในชุมชนบ้านกาด

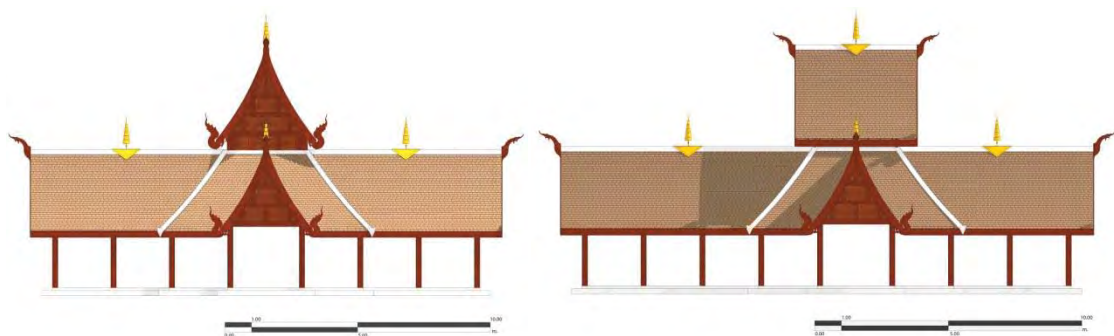
หอเสื่อบ้าน

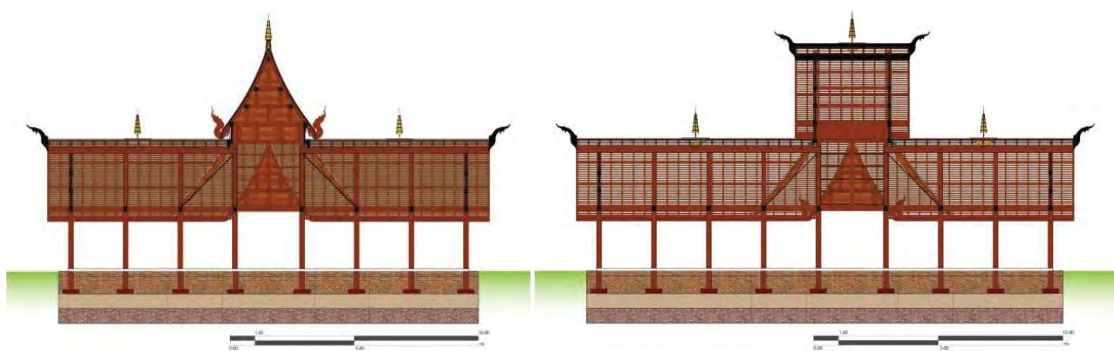
รูปทัศนียภาพและส่วนแสดงโครงสร้างหลังคาศาลาสร่งน้ำพระธาตุวัดตันเกว่น

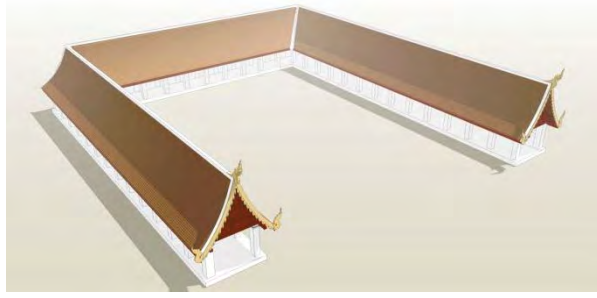
ผังพื้นและผังหลังคาศาลาสร้งน้ำพระธาตุดันเกว้น

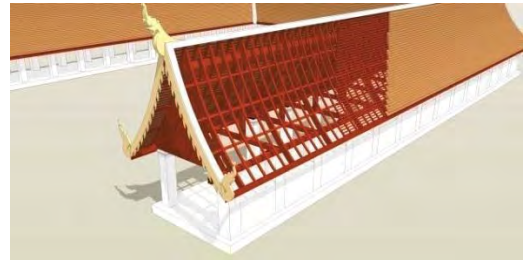
รูปด้านทิศตะวันออกและรูปด้านทิศเหนือศาลาสร้งน้ำ

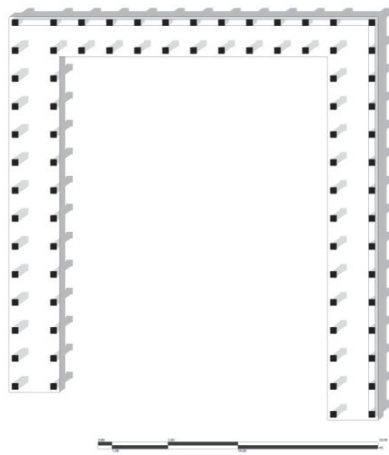
รูปตัดตามขวางและตามยาวของศาลาสร้งน้ำ

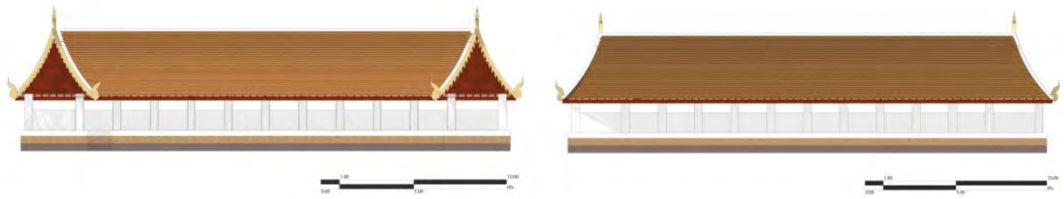
รูปทัศนียภาพศาลาบาตรวัดตันเก่วน

รูปทัศนียภาพและส่วนแสดงโครงสร้างหลังคาศาลาบาตรวัดตันเก่วน

ผังพื้นและผังหลังคาศาลาบาตรวัดตันเก่วน

รูปด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกของศาลาบาตรวัดต้นแก้ว

รูปตัดตามขวางและรูปด้านทิศใต้ของศาลาบาตรวัดต้นแก้ว

บรรณานุกรม

เชาวลิต สัยเจริญ. ๒๕๕๔. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องการวิเคราะห์โครงสร้างและวัสดุ

สถาปัตยกรรมล้านนา. เชียงใหม่: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

_____. ๒๕๔๕. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องอิทธิพลด้านจิตตคติความเชื่อเรื่องผีที่มีผล

ต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมล้านนาในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: คณะ

สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สมโชติ อ๋องสกุล. ๒๕๔๖. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง

เชียงใหม่: การสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สร้อยดี อ๋องสกุล. ๒๕๕๑. เวียงกุมกาม การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนโบราณล้านนา. เชียงใหม่:

สร้อยดี อ๋องสกุล. ๒๕๕๓. ประวัติศาสตร์ล้านนา. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง.

สำนักนายกรัฐมนตรื. ๒๕๑๔. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรื.

ภาคผนวก

โปสเตอร์นำเสนอในงานวันวิชาการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ประจำปี ครั้งที่ ๗
ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๒๓ – ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๔

ภายใต้โครงการวิจัยและพัฒนาเครือข่ายหนุนเสริมการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์
ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 สถานศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ

ພຣ.ດຣ. ເຂົາວິຕ ສິຍາຈຣິນຸ

ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

୧୦୧

ประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ใน มิตีสถาปัตยกรรม

ภายใต้โครงการวิจัยและพัฒนาเครือข่ายหนุนเสริมการเรียนรู้อาษาประวัติศาสตร์
ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 สถานศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่

พศ.ดร. ชาวลิต สัยอาริณู

ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

แผนที่เมืองเชียงใหม่
ด้านทิศใต้

จุดที่ ๑
วัดพระสิงห์
วัดพระสิงห์เป็นวัดที่มีความสำคัญมากที่สุดในเชียงใหม่ เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยพญามังรายเมื่อกว่า ๖๐๐ ปีมาแล้ว วัดพระสิงห์มีพระพุทธรูปทองคำปางลีลา ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยพญามังราย และพระนางจันทิมา พระมเหสีองค์แรก

จุดที่ ๒
วัดเจ็ดยอด
วัดเจ็ดยอดเป็นวัดที่มีความสำคัญมากที่สุดในเชียงใหม่ เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยพญามังรายเมื่อกว่า ๖๐๐ ปีมาแล้ว วัดเจ็ดยอดมีพระพุทธรูปทองคำปางลีลา ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยพญามังราย และพระนางจันทิมา พระมเหสีองค์แรก

จุดที่ ๓
วัดสุวัต
วัดสุวัตเป็นวัดที่มีความสำคัญมากที่สุดในเชียงใหม่ เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยพญามังรายเมื่อกว่า ๖๐๐ ปีมาแล้ว วัดสุวัตมีพระพุทธรูปทองคำปางลีลา ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยพญามังราย และพระนางจันทิมา พระมเหสีองค์แรก

จุดที่ ๔
วัดพระธาตุดอยสุเทพ
วัดพระธาตุดอยสุเทพเป็นวัดที่มีความสำคัญมากที่สุดในเชียงใหม่ เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยพญามังรายเมื่อกว่า ๖๐๐ ปีมาแล้ว วัดพระธาตุดอยสุเทพมีพระพุทธรูปทองคำปางลีลา ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยพญามังราย และพระนางจันทิมา พระมเหสีองค์แรก

จุดที่ ๕
วัดพระสิงห์
วัดพระสิงห์เป็นวัดที่มีความสำคัญมากที่สุดในเชียงใหม่ เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยพญามังรายเมื่อกว่า ๖๐๐ ปีมาแล้ว วัดพระสิงห์มีพระพุทธรูปทองคำปางลีลา ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยพญามังราย และพระนางจันทิมา พระมเหสีองค์แรก

จุดที่ ๖
วัดเจ็ดยอด
วัดเจ็ดยอดเป็นวัดที่มีความสำคัญมากที่สุดในเชียงใหม่ เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยพญามังรายเมื่อกว่า ๖๐๐ ปีมาแล้ว วัดเจ็ดยอดมีพระพุทธรูปทองคำปางลีลา ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยพญามังราย และพระนางจันทิมา พระมเหสีองค์แรก

จุดที่ ๗
วัดสุวัต
วัดสุวัตเป็นวัดที่มีความสำคัญมากที่สุดในเชียงใหม่ เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยพญามังรายเมื่อกว่า ๖๐๐ ปีมาแล้ว วัดสุวัตมีพระพุทธรูปทองคำปางลีลา ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยพญามังราย และพระนางจันทิมา พระมเหสีองค์แรก

จุดที่ ๘
วัดพระธาตุดอยสุเทพ
วัดพระธาตุดอยสุเทพเป็นวัดที่มีความสำคัญมากที่สุดในเชียงใหม่ เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยพญามังรายเมื่อกว่า ๖๐๐ ปีมาแล้ว วัดพระธาตุดอยสุเทพมีพระพุทธรูปทองคำปางลีลา ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยพญามังราย และพระนางจันทิมา พระมเหสีองค์แรก

จุดที่ ๙
วัดพระสิงห์
วัดพระสิงห์เป็นวัดที่มีความสำคัญมากที่สุดในเชียงใหม่ เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยพญามังรายเมื่อกว่า ๖๐๐ ปีมาแล้ว วัดพระสิงห์มีพระพุทธรูปทองคำปางลีลา ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยพญามังราย และพระนางจันทิมา พระมเหสีองค์แรก

จุดที่ ๑๐
วัดเจ็ดยอด
วัดเจ็ดยอดเป็นวัดที่มีความสำคัญมากที่สุดในเชียงใหม่ เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยพญามังรายเมื่อกว่า ๖๐๐ ปีมาแล้ว วัดเจ็ดยอดมีพระพุทธรูปทองคำปางลีลา ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยพญามังราย และพระนางจันทิมา พระมเหสีองค์แรก

งานเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน

ข่าวสด **บ้านหมื่น**
www.banmuang.com

วิชาการ.คอม **U2DATE** **VOM FM100**

www.vomfm100.com

รศ.สมจิต อ่องสกุล
หัวหน้าโครงการวิจัย

LLN **FM100**

ข้อมูลเพิ่มเติม : <http://lln.edu.cmu.ac.th>

ประวัติ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เฉวาลิต สัยเจริญ

1. ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย) เฉวาลิต สัยเจริญ
(ภาษาอังกฤษ) Chaowalid Saicharoent

2. ตำแหน่ง Assistant Professor Doctor

3. ประวัติการศึกษา

2010	PhD (Architecture), School of the Built Environment, Oxford Brookes University, UK
1997	Master of Housing Development (MHD.), Faculty of Architecture, Chulalongkorn University, Bangkok
1996	B.B.A. (Construction Management), Faculty of Business Administration, Sukhothai Thammathirat University, Bangkok
1992	B.ARCH (Honors), Faculty of Architecture, King Mongkut Institute of Technology, Lad Kra Bang, Bangkok

3. ประสบการณ์ งานและวิชาชีพ

2541 - ปัจจุบัน	สถาปนิก และ อาจารย์ข้าราชการประจำ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2540	อาจารย์พิเศษ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม
2540	อาจารย์พิเศษ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต
2535 - 2541	หัวหน้าสถาปนิก บริษัทกฤษดาพานครจำกัด (มหาชน)

4. ใบประกอบวิชาชีพสถาปนิก เลขที่ ภ-สถ.3269

5. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

- การออกแบบสถาปัตยกรรมทั่วไป
- สถาปัตยกรรมล้านนา
- สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
- สถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมร่วมสมัย
- การพัฒนาที่อยู่อาศัย (เคหการ)

6. ผลงานทางวิชาการ

- 6.1 เชาวลิศ สัยเจริญ. (2554). **Lanna Cultural Landscape conditions remaining in Chiang Mai City** (สภาพภูมิทัศน์วัฒนธรรมล้านนาที่คงเหลือในเมืองเชียงใหม่), Faculty of Architecture, Chiang Mai University (วิจัย)
- 6.2 เชาวลิศ สัยเจริญ. (2554). **An analysis of Structure and Materials in Lanna Architecture** (การวิเคราะห์โครงสร้างและวัสดุสถาปัตยกรรมล้านนา), Faculty of Architecture, Chiang Mai University (วิจัย)
- 6.3 เชาวลิศ สัยเจริญ. (2553). **Designing Lanna contemporary architecture in archeological area: a case study for multipurpose building design in Wat Pan Sao Practice the Dharma Center** (การออกแบบสถาปัตยกรรมล้านนาร่วมสมัยในเขตโบราณสถาน: กรณีศึกษาเพื่อออกแบบอาคารเอนกประสงค์ในศูนย์ปฏิบัติธรรมวัดปันเสา) poster presentation in Research Festival Week Nov2010, Chiang Mai: Chiang Mai University (เผยแพร่วิจัย)
- 6.4 เชาวลิศ สัยเจริญ. (2552). **An Analysis of Structures and Building Materials of Lanna Viharn**, (การวิเคราะห์โครงสร้างและวัสดุวิหารล้านนา), poster presentation in Research Festival Week Nov2008, Chiang Mai: Chiang Mai University (เผยแพร่วิจัย)
- 6.5 เชาวลิศ สัยเจริญ. (2552). **Imitated tradition: crisis or survival of Lanna architecture** (ประเพณีลอกเลียน: วิกฤตหรือความอยู่รอดของสถาปัตยกรรมล้านนา), CDAST International Conference 2009, 23-24 May 2009 at Mahachulalongkornrajavidyalaya University Wang Noi, Ayutthaya (เผยแพร่วิจัย)
- 6.6. เชาวลิศ สัยเจริญ. (2552). **Vernacular Architecture in Amphur Pasang, Lampoon province** (สถาปัตยกรรมพื้น ถิ่นในอำเภอบางช้าง จังหวัดลำพูน), Faculty of Architecture, Chiang Mai University (วิจัย)
- 6.7 เชาวลิศ สัยเจริญ. (2551). **A local intelligence in vernacular houses in Chiang Mai and Luang Prabang** (ภูมิปัญญาในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ประเภทที่อยู่อาศัย ของจังหวัดเชียงใหม่และเมืองหลวงพระบาง) The 3rd International Symposium on Architecture & Culture in Suvarnabhumi 2008, 20 – 26 October 2008 at Faculty of Architecture, Khon Kaen University, Khon Kaen (เผยแพร่วิจัย)
- 6.8 เชาวลิศ สัยเจริญ. (2550). **The survival of Lawa vernacular architecture in Mae Chaem, Thailand** (การดำรงอยู่ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นละว้าในแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่), International symposium on architecture & culture in Suvarnabhumi, King Mongkut Institute of Technology at Lad Krabang Bangkok, August. (เผยแพร่วิจัย)
- 6.9 เชาวลิศ สัยเจริญ และ คณะ. (2549). **Local Intelligence in Vernacular Houses in Chiang Mai (Thailand) and Luang Prabang (Laos)** (การศึกษาเปรียบเทียบสภาพชุมชนที่อยู่อาศัย และสถาปัตยกรรม ในหมู่บ้านพื้นถิ่นของเชียงใหม่ และหลวงพระบาง), Faculty of Architecture, Chiang Mai University (หัวหน้าวิจัย)
- 6.10 เชาวลิศ สัยเจริญ. (2546). **Haen Tai Leu** (เฮือนไตลื้อ), Chiang Mai, Hom Poom Journal of Faculty of Architecture, Chiang Mai University (เผยแพร่วิจัย)

- 6.11 ชาวลิต สัยเจริญ. (2546). **Haen Pae: Adaptation of Chiang Mai Vernacular Architecture** (เขียนแปล: จุดเปลี่ยนของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเมืองเชียงใหม่), Bangkok: Sarasat Journal 2002, Chulalongkorn University (เผยแพร่วิจัย)
- 6.12 ชาวลิต สัยเจริญ. (2546). **The Concept for the Revitalization of Wat Ked Community: the Historical and Commercial Area on the Ping River in Chiang Mai** (แนวคิดการฟื้นฟูย่านวัดเกต: ย่านประวัติศาสตร์และย่านการค้าริมแม่น้ำปิง เชียงใหม่), a paper for the academic committee of the International Symposium/Workshop presentation on Modernity, Tradition, Culture, and Water, held on October 29-31, Kasetsart University (เผยแพร่วิจัย)
- 6.13 ชาวลิต สัยเจริญ. (2543). **A Study of the Old Shop houses in Chiang Mai (Haen Pae)** (เรือนร้านค้าโบราณในเชียงใหม่), Faculty of Architecture, Chiang Mai University (วิจัย)
- 6.14 ชาวลิต สัยเจริญ. (2543). **The Influences of Spiritual Beliefs on Lanna Architecture in Amphur Muang, Chiang Mai Province** (อิทธิพลด้านคติความเชื่อเรื่องผีที่มีผลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมล้านนาในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่), Sarasat Journal 2000, Chulalongkorn University (เผยแพร่วิจัย)
- 6.15 ชาวลิต สัยเจริญ. (2543). **The Influences of Spiritual Beliefs on Lanna Architecture in Amphur Muang, Chiang Mai Province** (อิทธิพลด้านคติความเชื่อเรื่องผีที่มีผลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมล้านนาในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่), Faculty of Architecture, Chiang Mai University (วิจัย)
- 6.16 ชาวลิต สัยเจริญ. (2542). **The Development of Lanna Human Settlement and the Identities of Chiang Mai** (พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ในล้านนาและอัตลักษณ์เมืองเชียงใหม่), at the conference Training Guidelines for Conservation and Regeneration of Historic Cities, Bangkok: Faculty of Architecture, Chulalongkorn University 8-10 Jan 1999 (เผยแพร่วิจัย)
- 6.17 ชาวลิต สัยเจริญ. (2542). **The Study for Planning, Design and Construction in Chum Chon Kan Rean Ru Som Dej Ya Project** (การศึกษาเพื่อการวางผัง ออกแบบ และก่อสร้างโครงการชุมชนการเรียนรู้สมเด็จพระเจ้า), (Assistant Researcher), Faculty of Architecture, Chiang Mai University (วิจัยร่วม)

7. เอกสารคำสอน

- 7.1 ชาวลิต สัยเจริญ. (2554). **Housing Development** (การพัฒนาที่อยู่อาศัย), คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- 7.2 ชาวลิต สัยเจริญ. (2544). **สถาปัตยกรรมล้านนาประยุกต์**, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- 7.3 ชาวลิต สัยเจริญ. (2541). **การวาดเส้นและเขียนแบบสถาปัตยกรรม**, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

8. งานวิทยากรบรรยาย

8.1 ได้รับเชิญเป็นวิทยากรทั้งในและนอกสถานที่ให้กับคณะอาจารย์และนักศึกษาคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

- มหาวิทยาลัยรังสิต
- มหาวิทยาลัยศิลปากร
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าฯ ชลบุรี
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- University of Kyoto, Japan
- University of Denmark, Denmark
- University of Michigan, USA
- University Technology MARA, Malaysia
- The National University of Singapore

หัวข้อการบรรยาย ได้แก่

สถาปัตยกรรมล้านนา

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

ประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่และสถานที่สำคัญ

การประยุกต์สถาปัตยกรรมล้านนา

การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมในเมืองเชียงใหม่

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมล้านนา

โครงสร้างสถาปัตยกรรมล้านนา

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนต่อการพัฒนาเมืองและสถาปัตยกรรมในเมืองเชียงใหม่

8.2 ได้รับเชิญจากองค์กรการปกครองท้องถิ่น วัด และชุมชน

- วัดโลกโมฬีและโยธาธิการจังหวัดเชียงใหม่ (บรรยายเรื่อง ความเหมาะสมของการใช้ องค์ประกอบที่เป็นสัญลักษณ์ด้านคติความเชื่อต่างๆ ในสถาปัตยกรรมสมัยใหม่)
- วัดอุโมงค์ (เรื่องการออกแบบเมรุเผาศพ)
- เทศบาลตำบลเวียงของ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน (เรื่องไขข้อข้องใจในเอกลักษณ์เก่าแก่และ สะละไนในเรือนพื้นถิ่นแถบที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง เพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์ เรือนในชุมชน)
- เทศบาลตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (เรื่องการสร้างโปรแกรมและเตรียมตัว เพื่อการออกแบบโครงการศูนย์ต้องรับนักท่องเที่ยว)

- สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (เรื่องภูมิปัญญาในสถาปัตยกรรมล้านนา) อบรมประชาชนทั่วไป

9. งานที่ปรึกษาและออกแบบ

- 9.1 สถาปนิกที่ปรึกษาโครงการและจัดทำแบบขุ้มปายวัดและโครงการสร้างกุฏิสงฆ์ วัดป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (2554)
- 9.2 สถาปนิกที่ปรึกษาโครงการและจัดทำแบบเพื่อบุรุษอุโบสถวัดป่าแพ่ง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (2554)
- 9.3 สถาปนิกที่ปรึกษาโครงการและกรรมการวัดอุโมงค์ในการจัดทำแผนแม่บทการใช้ที่ดินในวัดอุโมงค์ (สวนพุทธธรรม) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (2554)
- 9.4 สถาปนิกที่ปรึกษาโครงการอนุรักษ์วิหารวัดพุทธเอ็น อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ (2554)
- 9.5 คณะกรรมการสถาปนิกที่ปรึกษาโครงการอนุรักษ์อุโมงค์ วัดอุโมงค์ (สวนพุทธธรรม) จังหวัดเชียงใหม่ (2553 – ปัจจุบัน)
- 9.6 สถาปนิกที่ปรึกษาและออกแบบเมรุ สุสานชุมชน อุโมงค์ ตำบล สุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (2553 – ปัจจุบัน)
- 9.7 คณะกรรมการการศึกษาเพื่อพัฒนาโครงการ ศูนย์ปฏิบัติธรรมวัดปันเส้า อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในนามมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาปนิกออกแบบอาคาร ในศูนย์ปฏิบัติธรรมวัดปันเส้าฯ (2553 - ปัจจุบัน)
- 9.8 สถาปนิกที่ปรึกษาและออกแบบ สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลแม่เย็น อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (2553 - 2554)
- 9.9 สถาปนิกที่ปรึกษาและออกแบบ ศูนย์ต้อนรับนักท่องเที่ยว บ้านแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (2553)
- 9.10 สถาปนิกที่ปรึกษาและออกแบบ การจัดภูมิทัศน์และอาคารในพื้นที่วัดดวงดี อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (2552 – ปัจจุบัน) ประกอบไปด้วย มณฑปประดิษฐานพระพุทธรูป, อาคารศาลาพิธีการ เอนกประสงค์สองชั้น, อาคารกุฏิและพิพิธภัณฑสถานสามชั้น
- 9.11 สถาปนิกโครงการวางผังแม่บท มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร (2550)
- 9.12 สถาปนิกร่วมวางผังและออกแบบอาคารใน โครงการวางผังแม่บท มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร (2544) อาคารหอประชุม (ปรับปรุง), อาคารศาลารอรถโดยสาร, อาคารศาลเจ้าพ่อหนองหญ้าไทร, อาคารหอพระพุทธ
- 9.13 สถาปนิกโครงการวางผังแม่บท มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต (2543)
- 9.14 สถาปนิกร่วมออกแบบอาคารสำนักงานคณบดี สถาบันราชภัฏพิษณุโลก (ทุ่งทะเลแก้ว) (2542)

10. งานออกแบบส่วนตัวทางวิชาชีพสถาปนิก

- 10.1 บ้านในสวนชั้นเดียวสไตล์โมเดิร์น ขนาดประมาณ 150 ตรม. อำเภอเมือง จ.เชียงใหม่ (2554)
- 10.2 บ้านเดี่ยวชั้นเดียวสไตล์คันทรี่ร่วมสมัย ขนาดประมาณ 500 ตรม. อำเภอเมือง จ.เชียงใหม่ (2554)
- 10.3 งานเสนอโครงการออกแบบรีสอร์ทสไตล์ล้านนาริมแม่น้ำปิง (ขึ้นแบบร่าง) มูลค่าโครงการ 170 ล้านบาท (2552)
- 10.4 งานออกแบบโกดังเก็บสินค้าเครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องมือเพื่อการเกษตรในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ขนาดประมาณ 800 ตรม. (2547)
- 10.5 งานออกแบบบ้านพักอาศัยตากอากาศชั้นเดียวสไตล์รีสอร์ท ขนาดประมาณ 380 ตรม. จังหวัดเพชรบูรณ์ (2546)
- 10.5 งานออกแบบบ้านพักอาศัยสี่ชั้นสไตล์ร่วมสมัย พร้อมชั้นดาดฟ้าในเมืองเชียงใหม่ ขนาดประมาณ 1000 ตรม. (2540)
- 10.6 งานออกแบบบ้านสไตล์ล้านนาร่วมสมัยสองชั้น ขนาดประมาณ 420 ตรม. ตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน (2539)
- 10.7 งานออกแบบบ้านชั้นเดียวสไตล์ร่วมสมัย ขนาดประมาณ 280 ตรม. ตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน (2539)
- 10.8 งานออกแบบคอนโดมิเนียมสูง 8 ชั้น ริมแม่น้ำเจ้าพระยาสไตล์ นีโอ-คลาสสิก ขนาด 200 ยูนิต จังหวัดกรุงเทพฯ (2539)
- 10.7 งานออกแบบโฮมออฟฟิศ 3 ชั้น 3 แบบ ย่านถนนลาดพร้าว จำนวน 5 หลัง ขนาดหลังละประมาณ 650 ตรม. จังหวัดกรุงเทพฯ (2538)
- 10.8 งานออกแบบและตรวจงานโครงการที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้ระดับสูงแบบมารีนาริมแม่น้ำนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม บ้านริมแม่น้ำและทะเลสาบ และมีท่าจอดเรือยอร์ชส่วนตัว ขนาดโครงการประมาณ 27 ไร่ มูลค่าโครงการประมาณ 1,750 ล้านบาท ร่วมวางแผนการวางผัง การทำการตลาด การสร้างแนวคิดสไตล์บ้าน ออกแบบบ้านและยอร์ชคลับ การส่งเสริมการโฆษณา และการบริการลูกค้า (2538)
- 10.9 งานออกแบบและตรวจงานกอล์ฟคลับสำหรับสนามกอล์ฟ 27 หลุม อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ขนาดประมาณ 2,800 ตรม. มูลค่าโครงการประมาณ 80 ล้านบาท (2538)
- 10.10 งานออกแบบและตรวจงานโครงการที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้ระดับสูงริมสนามกอล์ฟและทะเลสาบ ร่วมผังและเป็นสถาปนิกออกแบบบ้าน ทาวเฮ้าส์ และอาคารพาณิชย์ ในขนาดและสไตล์ต่างๆ ประมาณ 40 แบบ (2537)
- 10.11 งานออกแบบโรงงานแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรขนาดประมาณ 3,000 ตรม. ที่จังหวัดชลบุรี
- 10.12 งานออกแบบโครงการที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้ระดับปานกลางถึงระดับสูงในแถบปริมณฑลของ กรุงเทพฯ 5 โครงการ เป็นสถาปนิกออกแบบบ้าน ทาวเฮ้าส์ และอาคารพาณิชย์ ในขนาดและสไตล์ต่างๆ ประมาณ 80 แบบ (2536)

10.11 งานออกแบบสำนักงานขายชั้นเดียว โครงการที่อยู่อาศัยแบบร่วมสมัย 2 แห่ง ขนาดประมาณ 200 ตรม. ต่ออาคาร (2536)